

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

**Příčiny vzniku domácího násilí páchaného na dětech
z pohledu OSPOD Břeclav**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
Mgr. Dagmar Gasnářková

Vypracovala:
Bc. Jana Létalová

Brno 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Příčiny vzniku domácího násilí páchaného na dětech z pohledu OSPOD Břeclav“ zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této diplomové práce.

Elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné.

Brno 13.3.2010

.....
Bc. Jana Létalová

Poděkování

Děkuji paní Mgr. Dagmar Gasnářkové za odborné vedení při vypracování diplomové práce a za velmi užitečnou metodickou pomoc.

Poděkování patří rovněž pracovním odborů sociálních věcí na úseku OSPOD Městského úřadu v Břeclavi, které mi poskytly cenné informace.

Za konzultace a jejich umožnění děkuji paní Mgr. Aleně Vojtkové, ředitelce Domova svaté Agáty v Břeclavi – Poštorné.

V neposlední řadě patří můj dík mým nejbližším. Synovi Martinovi, dcerám Lence a Barborce a mému manželovi Borisovi, za jejich morální podporu a pomoc, kterou mi po celou dobu poskytovali.

Bc. Jana Létalová

OBSAH

Úvod	2
1. Domácí násilí, syndrom CAN	3
1.1 Definice, forma	3
1.2 Subjekty – oběť a pachatel	8
1.3 Právní ochrana	11
2. Vliv domácího násilí na vývoj a psychiku dítěte	15
2.1 Vliv rodinného prostředí a další možné vlivy (vrstevníci, škola)	15
2.2 Včasné rozpoznání prvotních znaků a odborná práce	20
2.3 Následky domácího násilí a syndromu CAN	25
3. Role státních i nestátních organizací	27
4. Případové kazuistiky regionu – domácí násilí z pohledu OSPOD	32
4.1 Kazuistiky	32
4.1.1 Kazuistika 1.	33
4.1.2 Kazuistika 2.	35
4.1.3 Kazuistika 3.	37
4.1.4 Kazuistika 4.	39
4.1.5 Kazuistika 5.	42
4.1.6 Kazuistika 6. – narativní rozhovor	44
4.1.7 Kazuistiky 7., 8., 9.	47
4.2 Vyhodnocení kazuistik podle daných hledisek	50
4.2.1 výskyt alkoholismu	51
4.2.2 rodina (i primární) úplná – neúplná	51
4.2.3 rodina sociálně slabá – dobře situovaná	51
4.2.3 výskyt domácího násilí původní v rodině oběti i agresora	51

4.3	Rozhovory s odbornými pracovníky	52
4.3.1	s lékařkou dětské s dorostové psychiatrie	52
4.3.2	s vedoucí pracovnící oddělení OSPOD MÚ	53
4.3.3	s ředitelkou Domova svaté Agáty v břeclavi	55
4.4	Shrnutí výsledků celé analýzy	58
	Závěr	61
	Resumé	64
	Anotace	65
	Seznam použité literatury	66
	Seznam příloh	68

Motto

"Mám ráda tátu," řekla a sklídila pohrdavý úsměv od matky.

"Mám ráda mámu," řekla otci a nedostala slíbené peníze.

Zamyslela se nad tím.

"Nemám ráda tátu," řekla matce a matka ji pohladila po vlasech.

Otci řekla: "Nemám ráda mámu" a dostala na kino.

Ani jeden z nich však netušil, že je nenávidí OBA.

Neznámý autor

ÚVOD

„Děti jsou radost, ale i starost,“ říká se všude na světě. Jsme hrdi na to, že jsme zplodili či porodili svého pokračovatele a jsme zbláznění z toho, jak roste, jak se nám podobá. Mazlíme se s ním, líbáme mu zadeček při koupání, dumláme jeho palečky a málem bychom ho samou láskou snědli. Všichni chceme, aby se naše dítě uplatnilo lépe než my, aby se mu do cesty nestavěly tytéž překážky, které by bránily v jeho rozvoji a skvělém rozletu. Naproti tomu není málo právě těch rodičů, co si dají za povinnost napravit jeho vlastní životní selhání a dítě se tak stává vykupitelem a obětí beránkem rodičovské výchovy. Za čas usoudí, že negativní projevy dítěte nelze nechat bez odpovědi a začne dítě trestat. A každý rodič trestá většinou tak, jak byl sám postihován v dětství, bez ohledu na to, zda sám tyto tresty přijímal příznivě nebo jen jako mstu svých rodičů. Zda on své potrestání vnímal jako přiměřené a správný výchovný prostředek nebo jako hrubé násilí, týrání, šikanování anebo rodiče za nepřiměřené tresty dokonce nenáviděl.

Dědičnost vzniku osobnosti je tedy zapříčiněna zejména dědičností výchovného působení. Pokud se v rodině používalo hrubé násilí, je jisté, že pokud trestající otec míval sám v dětství často zmalovaná záda, bude si i jeho, dnes trestaný syn, chladit záhu na svém potomku. Chceme-li tedy dát dnes svému dítěti bez rozmyslu nebo zbytečnou facku, je to, jako bychom ji dali svému dosud nenarozenému vnoučeti.

„Pro každého jedince je rodina významným opěrným bodem, v němž hledá bezpečí založené na vzájemném porozumění. Takové zázemí je pak základem dalších sociálních kontaktů jedince ve společnosti.“¹

Dítě, jako oběť domácího násilí, je tématem mé diplomové práce. Nezletilé dítě je v právní terminologii subjektem, jehož schopnosti k uplatnění práv zaručených mu právním řádem se postupně a dlouho vyvíjejí. Svým způsobem je dlouho bytostí bezbrannou a životně závislou na chování svého okolí. Nemá však způsobilost k právním úkonům a nemůže se tudíž ani samo domáhat ochrany v případě porušení svých práv, protože prakticky ve všech rodinně právních věcech nemá ani procesně právní způsobilost.

¹ Kraus, B., Poláčková, V. *Člověk - prostředí - výchova. K otázkám sociální pedagogiky*. Vydání 1. Brno: Paido, 2001, 199s. ISBN 80-7315-004-2, s.82.

1. Domácí násilí, syndrom CAN

1.1. Definice, forma

Domácí násilí zastupuje významný sociální fenomén formy násilí rozšířený po celém světě. V ČR dlouhou dobu byl, a stále často je, považován za zanedbatelný a převážně soukromý problém partnerů. Jednoduchá definice domácího násilí neexistuje. Termín domácí se používá proto, že jde o násilné chování mezi členy v domácnosti anebo mezi osobami, které mají společné děti. Je motivováno buď vynucováním něčeho jinak nedosažitelného, nebo může být odplatou i na někom jiném než byl ten, kdo způsobil křivdu.

Podle Oldřicha Matouška *„Škála násilných projevů zahrnuje zesměšňování, nadávky, výhrůžky, bití, kopání, omezování osobní svobody a přístupu k ekonomickým zdrojům obtěžování, vynucování sexuálního styku a omezování kontaktu s dítětem.“*²

Domácí násilí je v poslední době spojováno s konstrukcí moderní rodiny a s postavením ženy ve společnosti, která jim přiřazuje druhořadou hodnotu a jejich status definuje statusem muže. Při násilí v rodině se totiž většinou jedná o násilnické členy mužů obracející se proti ženám případně jejich dětem.

Dnes se závažnost tohoto tématu dostává do povědomí odborné i široké veřejnosti, od poloviny 90. let probíhá řada diskuzí na všech úrovních a postupně nabývá na důležitosti rovněž v očích politiků, jako samostatný a svébytný problém. V západních zemích na tuto problematiku začaly před lety upozorňovat ženská hnutí a dnes k tomuto máme nejen mezinárodní deklarace na úrovni OSN a EU, ale i legislativní změny a opatření v celé řadě zemí světa. Většinu z nich podepsala i vláda ČR.

V polovině minulého století se lékaři cíleně zabývali problematikou týrání, zneužívání, zanedbávání dítěte, kterou souhrnně nazývali „neúrazová poranění“, a v pozdějších letech se vžil pojem „syndrom CAN“ neboli souhrn příznaků týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte. Jde tedy o soubor nepříznivých příznaků v nejrůznějších oblastech vývoje dítěte, jeho postavení ve společnosti, zejména v rodině. Jde o výsledek převážně úmyslného ubližování dítěti nejčastěji jeho nejbližšími, hlavně rodiči nebo vychovateli. Dospělý agresor zde zneužívá fyzické síly či psychické nadřazenosti a moci nad komplementárně podřízeným

² Matoušek O., *Slovník sociální práce*. Vydání 1. Praha: Portál, 2003, 288 s. ISBN 80-7178-549-0, s.56.

a závislým dítětem. Společným jmenovatelem všech těchto jevů je, že dítěti se ubližuje, že dítě psychicky či fyzicky trpí a že je ohrožován jeho další vývoj.

Můžeme říci, že se rozlišují tři základní formy týrání dítěte - fyzické, psychické a sexuální.

Profesor P. Weiss uvádí: „*Týráním se rozumí působení fyzických i psychických útrap charakterizovaných vyšším stupněm hrubosti a bezcitnosti, aniž by ovšem muselo jít o jednání soustavné.*“³

Fyzické týrání

je vymezeno jako tělesné ublížení dítěti, nezabránění ublížení nebo utrpení dítěte. Jde o všechny akty násilí na dítěti, při kterých dochází k jeho tělesnému zranění, k trvalému poškození nebo dokonce k jeho usmrcení. Mívá **tyto formy**:

- mlácení hlavou o zeď, mrštění dítěte o zem, trhání vlasů, kopání, topení ve vodě,
- pálení cigaretou, popálení o rozpálená kamna či jiný spotřebič, opaření, dušení,
- prudké třesení a házení s malým dítětem do postýlky či po místnosti,
- bití rukou, vařečkou, gumovou hadicí, vodítkem, důtkou, svazování apod.

Psychické týrání

zahrnuje chování, jež má vážný negativní vliv na citový vývoj dítěte a na jeho chování. Psychické týrání je nejobtížněji zachytitelná forma syndromu CAN, neboť nezanechává „hmatatelné“ následky, a jeho prokazování je ještě komplikovanější, než je tomu u ostatních forem syndromu CAN. Jde o zanedbávání základních duševních potřeb (psychická deprivace) a také citových (nedostatek lásky, porozumění). Může **mít formu**:

- verbálních útoků na sebevědomí dítěte, zavrhování,
- vystavování násilí nebo vážným konfliktům doma,
- násilné izolace, izolování dítěte od vrstevníků, omezování dítěte,
- vyvolávání situace, kdy má dítě stále pocit strachu, odpírání stravy,
- citové nepřijetí dítěte a jeho vytěsnění na okraj rodinných vazeb,
- přenášení neadekvátní zodpovědnosti na dítě,
- požadování takových výkonů, které přesahují jeho schopnosti (ve škole, sportu apod.)
- soustavného hrubého ponižování a zastrahování dítěte.

³ Weiss, P. a kol. *Sexuální zneužívání - pachatelé a oběti*. Vydání 1. Praha: Grada Publishing. 2000, 212 s. ISBN 80-7169-795-8, s.21.

Sexuální týrání

představuje nevhodné vystavení dítěte sexuálnímu kontaktu, aktivitě nebo chování a zahrnuje jakékoli sexuální vykořisťování kýmkoliv, kdo má dítě v péči nebo kdo takto dítě využívá. Zneužíváním dítěte můžeme nazvat uspokojení vlastních potřeb v rodině i mimo domov. Je potřeba zmínit, že děti a dospívající mládež jsou jednou z nejohroženějších skupin populace z hlediska společensky nebezpečných sexuálních deviací. Zjištěné **formy**:

- nepatřičné vystavení dítěte pohlavnímu kontaktu (pohlavní dotykání, styk),
- zneužívání, založené na dotycích, soulož,
- přihlížení exhibicionistickému či sexuálnímu chování naslouchání obscénních hovorů.

Fakta o týrání dětí

Týrané děti nejsou zpravidla schopny na jednání svých rodičů upozornit a přivolat si pomoc, nejen pro svůj útlý věk nebo strach z následků "žalování" na rodiče, na kterých jsou existenčně a často i citově závislí, ale i proto, že takové jednání považují většinou za normální, protože jiné nezažily. Pro laiky obvykle bývá těžké pochopit, že týrané děti často své rodiče milují a všechnu vinu hledají u sebe. Pro děti je totiž velmi obtížné si připustit, že jejich rodiče je nemají rádi, že jsou jim lhostejné nebo dokonce na obtíž. Mnohem snesitelnější je představa, že rodiče se tak chovají proto, že ony jsou zlobivé a špatné a nic jiného si nezaslouží. To někdy zmate i státní orgány a se zdůvodněním, že dítě má k rodičům vřelý citový vztah, je věc odložena. Praxe však potvrzuje, že děti jsou schopny snášet neuvěřitelně těžké útrapy, aniž by to daly nějak výrazně najevo či si dokonce na rodiče stěžovaly.

„Krajské ředitelství policie Jm kraje v Brně, včetně jednotlivých Územních odborů služby kriminální policie a vyšetřování, ročně prošetřují desítky případů násilné trestné činnosti páchané na dětech. Jedná se zejména o tyto trestné činy dle příslušného ustanovení trestního zákona na celém Jihomoravském krajském ředitelství za období od 1.1 – 1.10.2009:

• pohlavní zneužívání dle § 242, § 243	celkem 142 skutků
• znásilnění dle § 241	celkem 64 skutků
• týrání svěřené osoby dle § 215	celkem 40 skutků ⁴

⁴ Zdroj: www.policie.cz, staženo 3.3.2010

Práce s dětským klientem je pro Policii ČR specifická především v oblasti trestního řízení. Stane-li se dítě poškozeným, nebo svědkem násilné trestné činnosti, je prioritou policejního orgánu činného v trestním řízení co nejméně viktimizovat dítě. Řada školení, projektů a strategií řeší tyto závažné kauzy a změkčuje dopady výslechu dětí. Cílem policie je zjistit a řádně zadokumentovat okolnosti, za jakých docházelo k páčání násilí na dětech. Práce Policie je rovněž v oblasti rozkrývání latentního domácího násilí.

Stěžejním úkolem je tak výslech poškozené osoby, dítěte. Velmi často jsou vyslýchány děti ve věku 3 až 10 let, někdy i mladší. Výsledky takto malých dětí jsou pro všechny zúčastněné osoby velmi náročné. Nejen po organizační, ale i psychické stránce. Samotný výslech pak musí být veden jiným způsobem, než je tomu tak u dospělé osoby, neboť dítěti je nepříjemné o traumatizujícím prožitku hovořit. Špatně se soustředí, bojí se, je úzkostné, má tendenci odbíhat od tématu, protože podvědomě vytěšňuje nepříjemné zážitky, chce si během výslechu hrát, kreslit, těžko udrží delší dobu pozornost⁵

Dětská výslechová místnost a speciální loutky

Od roku 2007 je uvedena do provozu nově zřízená výslechová místnost pro dětské oběti trestných činů. Jedná se o specializovanou místnost, kde dochází ke kontaktu vyšetřovatele s dětskou obětí (znásilnění, zneužívání, týrání aj.). Neformální prostředí místnosti, speciální loutky a videotechnika napomáhají k získávání informací od dětské oběti. K tomu slouží i speciální pomůcky.

Loutky „**Jája a Pája**“ jsou hadrové demonstrační postavičky oblečené do mužských a ženských šatů. V případě jejich využití u výslechu může dítě loutky vysvléct a samo pojmenovat stylizované ženské a mužské orgány a nenásilně tak demonstrovat situaci, která se mu stala. Loutka se stává symbolickým, neverbálním komunikačním prostředkem, pod kterým si dítě představuje sebe samotného nebo kohokoli jiného. Touto „formou „hry“ dochází ke snížení traumatu dětí při výslechu, kdy je rozkrývána, objasňována a dokumentována trestná činnost páchaná na dětech, zejména

⁵ Zdroj: www.policie.cz, staženo 20.2.2010

jako je pohlavní zneužívání a znásilnění. Mohou však být, podle charakteru spáchaného deliktu, využity i při dokumentaci jiné trestné činnosti (např. týrání svěřené osoby, výtržnictví, ohrožování mravní výchovy mládeže a další).

Výslech s použitím loutek a současně dokumentovaný videozáznamem není narušován protokolací, která často navozuje diskontinuitu tohoto procesu. Vyslýchající po skončení výslechu provádí doslovný přepis včetně poznámek o chování vyslýchaného. Na jedné straně je to výrazná pomoc při objasňování mravnostní trestné činnosti a na druhé straně i kontrola zákonnosti postupu orgánů činných v trestním řízení.

Je to významný pokrok v české kriminologii, chráněný patentem ministerstva vnitra a Policie ČR. Autorkou postaviček je pplk. PhDr. Alena Plšková, která působí na Úřadu služby kriminální policie a vyšetřování Policejního prezidia v Praze. Využití je hlavně u dětí s mentálním postižením, hluchoněmých, s malou slovní zásobou nebo které mají problém při

výslechu zdokumentovat a správně formulovat odpovědi. Výsledky a podání vysvětlení za pomoci loutek mohou být prováděny jak s poškozeným, tak i se svědkem nebo i pachatelem.⁶

Přesná statistika týraných dětí neexistuje, neboť právě u tohoto jednání existuje mimořádně vysoké procento skryté kriminality. Také některé případy jsou policií kvalifikovány jako ublížení na zdraví z nedbalosti, nehody nebo zanedbání péče, kde nebylo prokázáno páchaní trestné činnosti. V různých publikacích i odborných statích se odhaduje, že obdobně, jako v jiných evropských zemích, je u nás týráno jedno až dvě procenta dětské populace, což se v přepočtu jedná o dvacet až čtyřicet tisíc dětí mladších patnácti let! A ročně na následky týrání a špatné péče umírá nejméně padesát dětí. Nejčastějšími oběťmi jsou děti kojeneckého a batolecího věku.

Dříve dětské lékařky pravidelně sledovaly, zejména u malých dětí, jejich zdravotní stav na povinných pravidelných zdravotních kontrolách a při povinném očkování. Pokud se dítě nedostavilo, zasáhla sociální pracovnice nebo policie. Dnes se vyskytují případy týraných malých dětí např. se samovolně zhojenými zlomeninami, starými jizvami po bití nebo

⁶ Zdroj: www.policie.cz, staženo 20.2.2010

popálení, chronicky nemocných nebo podvyživených apod. A žádný rodič není postižitelný, pokud se nedostavuje s dětmi na preventivní zdravotní prohlídky. Proto nejsou některé případy podchyceny včas a dochází ke zbytečným těžkým zraněním a smrti týraných dětí. Stejně tak lidé v okolí si nechtějí způsobit nepříjemnosti a děti nechávají doslova umlátit, utýrat hladem nebo zemřít na chronické onemocnění. V jiných případech se dětské lékařky nebo i sociální pracovníce nechají přesvědčit matkou, že situace není tak vážná, jak vypadá, a nezasáhnou adekvátně. V neposlední řadě selhávají i někteří soudci, kteří při rozhodování děti vracejí zpět do rodin, kde je ohrožen jejich život.

Tragické na tom vše je, že k týrání dětí dochází v rodinách nejrůznějších typů, kdy výrazně nepřevažuje žádná rodinná charakteristika (vzdělání, věk, ekonomická situace, neúplná rodina) a že většinou týrané děti své rodiče milují a pokládají surové chování dospělých za normální. Naopak si myslí, že si to zaslouží a vysvětlují si je vlastními chybami. Starší děti se za své rodiče stydí a mlčením se snaží zabránit ostudě a dalším nepříjemnostem, které by je nepotkaly, kdyby celou věc někde oznámily. Často se však jedná o děti tak malé, že nemohou získat pomoc vlastním přičiněním.

„Všechna zloba pochází ze slabosti. Dítě je zlé jen proto, že je slabé. Učiňte je silným a stane se dobrým. Ten, kdo by mohl vše, nedělal by nic zlého.“

Jean Jacques Rousseau

1.2 Subjekty – oběť a pachatel

Neexistuje žádný typický pachatel domácího násilí ani žádná typická oběť domácího násilí. Agresoři i oběti pocházejí z jakéhokoli sociálního, rasového, etnického i ekonomického prostředí. Velmi častým katalyzátorem násilí je požívání alkoholu nebo omamných látek, kdy v případě jejich požití před násilným činem, lze vidět spíše následnou výmluvu než jeho příčinu. Milující rodič může způsobit právě tolik bolesti nebo utrpení dítěti, jako rodič lhostejný. Stejně tak vzdělání ani bohatství nezaručí, že člověk bude dobrým rodičem.

Oběť násilného jednání

Ve všech věkových skupinách jsou nejvíce ohroženi jedinci slabí, závislí, nemocní, s různým postižením, kteří jsou i zranitelnější a méně odolní vůči jeho vlivům. Silně přispívají i vrozené charakterové vlastnosti oběti. Velmi ohroženou skupinou jsou děti menší, s mentální

retardací, tělesným, smyslovým nebo kombinovaným postižením, citově deprivované, fyzicky anebo psychicky handicapované. Obětí může být obecně člověk v kterémkoliv věku, již i v prenatálním, kdy matka záměrně poškozují svůj plod např. údery do břicha, užíváním návykových látek, ale také jí mohou být staří lidé.

Eva Vaníčková z Univerzity Karlovy v Praze a odborný garant kampaně „Stop násilí na dětech“ uvádí: „*V Česku je asi 200 tisíc dětí, které byly či opakovaně jsou oběťmi nějaké formy násilí. Ještě více dětí má s násilím ojedinělou zkušenost. Počtem případů se řadíme k evropskému průměru, ale vybočujeme ve vyšší četnosti tělesných trestů a mnohem větší emocionální deprivaci, která pramení z častého umístování dětí do ústavů. Během například desíti let se situace mění, ale jenom v tom, co je viditelné. Nemyslím si, že děti více týráme, ale je to viditelnější, častěji se o tom hovoří. Uvedený počet týraných dětí do 18 let je kvalifikovaným odhadem odborníků. Například podle statistik ministerstva práce a sociálních věcí psychické nebo fyzické týrání loni v České republice prokazatelně zažilo 1239 chlapců a děvčat, následkem týrání zahynuly čtyři děti. Sexuálnímu zneužívání, dětské pornografii a prostituci bylo vystaveno 739 dětí. Následkem týrání bývají častěji zraněni chlapci než dívky; děvčata se naopak častěji stávají oběťmi sexuálního zneužívání.*“⁷

Obětí týrání bývají ty děti, které svým chováním rodiče nadměrně zatěžují, dráždí a vyčerpávají, neprosívající a ty, které nesplňují očekávání rodičů a jejich následné zklamání vyústí v týrání jejich vlastního dítěte. Mohou být z rodiny dysfunkční nebo doplněné (obvykle partner matky). Děti rodičů alkoholiků, užívající drogy. Může jít o dítě hyperaktivní, nešikovné, úzkostné, sociálně neobratné. Děti postižené či znevýhodněné, proto závislejší a bezbrannější. *Obětí sexuálního zneužití* bývají především dívky, které vypadají žensky, až koketně. U dítěte s nižší vývojovou úrovní se snižuje riziko prozrazení. To někdy zmate i státní orgány a se zdůvodněním, že dítě má k rodičům vřelý citový vztah, je věc odložena. Praxe však potvrzuje, že děti jsou schopny snášet neuvěřitelně těžké útrapy, aniž by to daly nějak výrazně najevo či si dokonce na rodiče stěžovaly.

Pachatel násilného jednání

Pachatelem může být kdokoli ze všech sociálních skupin společnosti. *Tyranem* bývá častěji muž, vlastní i nevlastní otec dítěte. Ženy, matky, jsou spíše pasivními účastnicemi

⁷ Zdroj www.stopnasilinadetech.cz, staženo 19.2.2010

a násilný způsob zacházení s dítětem akceptují, tolerují a často i omlouvají. Osobami týrající děti jsou lidé, kteří se nedovedou dostatečně ovládat a mají zvýšený sklon reagovat násilím, osoby duševně nemocné, citově chladné, bezohledné, nezdrženlivé, také alkoholici a toxikomani. Útočník často sám pochází z dysfunkční rodiny, kde jsou konflikty násilného charakteru běžnou záležitostí. Může být i nadměrně stresovaný a dítě je pak objektem k vybití jeho negativních emocí. Agresivita mnohdy pramení z pocitů méněcennosti, nejistoty z dlouhodobé nezaměstnanosti, nespokojenosti s životem, dysfunkčním manželstvím, ale také z negativní zkušenosti z dětství, kdy byli sami oběťmi domácího násilí.

Agresor může být ve svém chování utvrzen ještě více, když zjistí, že pomocí násilí dosáhl cíle, byť i na krátkou dobu. Je si vcelku jistý, že jeho oběť proti němu nic nepodnikne, protože ho miluje, bojí se nebo neví, jak a že se vůbec může bránit. Pro agresora je prospěch z násilí větší než cena za něj, a proto v něm většinou pokračuje.

V případě osob, které *zanedbávají péči* (výživy, ošacení, péči zdravotní, emoční, ve vzdělávání, aj.), většinou nemají pro rodičovskou roli dostatečné kompetence, nejsou schopni nebo aktuálně se nemohou o dítě přijatelným způsobem starat. Mohou to být rovněž lidé mladí a nezralí rodiče nemající k rodičovství dostatečnou motivaci. Často mívají nízkou sociokulturní úroveň a jejich domácnost, i vztahy mezi jednotlivými členy rodiny, mají celou řadu nedostatků. Všechny typy zanedbávání vysoce korelují s chudobou a špatným sociálním postavením rodin. Proto je někdy těžké rozlišit, zda je schopnost pečovateli poskytovat dětem adekvátní péči snížena v důsledku jejich špatné sociální situace, odlišných kulturních norem, nebo zda jde o záměrné zanedbávání péče.

Rodiče, kteří týrají své děti, je možno rozdělit do dvou skupin. V první jsou psychopatické osobnosti asociálního charakteru, často s kriminální minulostí a závislostí na alkoholu, drogách či výherních automatech, s rysy agresivity a nezdrženlivosti, s nedostatečně rozvinutými vyššími city. V těchto rodinách je týrané dítě přímo ohroženo na životě a zdraví. Náprava agresora je obvykle nemožná, takže jedinou záchranou je včasné odebrání dítěte a zajištění náhradní rodinné péče.

Do druhé skupiny patří rodiče navenek spořádaní, avšak osobnostně nevyzrálí, často přetížení, stresovaní, bez dostatečné empatie, kteří nepřiměřeným a surovým trestáním řeší zpravidla výchovné či výukové problémy. S těmito rodinami, pokud je vytvořen citový vztah

k dítěti, je možno pracovat a pod hrozbou trestního stíhání je přimět ke změně výchovných postojů. Praxe potvrzuje, že rodiče, kteří týrají své děti, většinou sami byli v dětství týráni.

*„Dítě si stěžuje, že bylo bito, ale neříká proč.“
latinské přísloví*

1.3 Právní ochrana

Práva dětí jsou něčím, o čem se hodně hovoří a čemu je připisována zvláštní důležitost. Ne vždy se ale naše představy setkávají s realitou. Problém dodržování dětských práv a ochrany před týráním jde napříč mnoha obory. Jedním z nejdůležitějších je prevence, systém státních úřadů a úřadů sociálně-právní ochrany, síť neziskových organizací a jejich spolupráce se státní sférou, osvěta mezi lidmi a důvěryhodnost soudů a policie. Pro ochranu dětí je nezbytně důležité vyčerpávajícím způsobem využívat **právní normy**, které mají na prvním místě zájem dítěte. Jedná se nejenom o zákony zabývající se sociální ochranou dětí, ale důležité je např. i nastavení systému adopcí, pravomocí neziskových organizací nebo průběhu soudního řízení. Tyto právní normy se musí aplikovat právě v **součinnosti se všemi** při řešení případu. Jsou to zdravotníci, pedagogové, sociální pracovníci, soudci, policisté a také ostatní, kteří o tom, že se dítěti ubližuje, vědí a včas to oznámí. V prvé řadě musí jít státu a neziskovým organizacím vždy o spolupráci a ne o jejich soupeření a konkurenci.

Právní normy

Oblast právní ochrany týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte obsahuje prameny zabývající se právní problematikou, otázkou z hlediska psychologie, kriminologie, medicíny, sociální práce a dalších oborů. Právní úpravy ústavní i mezinárodně - právní kladou důraz na činnost mezinárodních organizací včetně úpravy poskytující ochranu dětem v mezinárodním kontextu. Významnými mezinárodními dokumenty, které směřují k poskytování ochrany dětem, jsou *Deklarace práv dítěte* z roku 1959 a **Úmluva o právech dítěte**, přijata Valným shromážděním OSN dne 20. listopadu 1989. Stala se součástí právního pořádku naší země a je závazná od 1. ledna 1993. Má vyšší právní sílu než naše vnitrostátní zákony. Novinkou v ní, oproti Deklaraci, je např., že dítě má právo na vývoj v rodinném prostředí. Podporuje za všech okolností, pokud je to možné, kontakt dítěte s rodiči.

Z vnitrostátních právních předpisů je důležitou **Listina základních práv a svobod**, dále zákon o rodině, trestní zákon a trestní řád, přestupkový zákon a předpisy o sociálním zabezpečení. Důležitými pomocníky v ochraně dětí ohrožených syndromem CAN jsou závazné také pokyny policejního prezidenta, kterým se např. zavádí do praxe demonstrační pomůcka dvojice loutek “Jája a Pája” pro účely vyšetřování násilí páchané na dětech.

Důležitou normou je **zákon o sociálně-právní ochraně dětí**., kterou dítěti zajišťují Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, Ministerstvo práce a sociálních věcí, krajské a obecní a úřady. Dítě má právo vyjadřovat se při projednávání všech záležitostí, které se ho týkají i bez přítomnosti rodičů. Rodiče mají právo požádat o pomoc státní orgány a ty jsou povinny tuto pomoc poskytnout. Obce mají také možnost uložit rodičům povinnost využít pomoci poradenského zařízení. Orgány sociálně-právní ochrany dětí řeší dnes a denně velice složité situace dětí s trvalým pobytem na území ČR, dětí cizinců, kteří pobývají v ČR, ale také dětí, které mají své bydliště v jiné zemi, ale byly k nám protiprávně přemístěny nebo naopak protiprávně přemístěny do ciziny. Vzhledem k tomu, že při poskytování sociálně-právní ochrany dětí se orgány k tomu zákonem určené v převážné většině případů vměšují do soukromého a rodinného života, mohou tak činit jen v zákonem dovolených případech.

Vždy se musí respektovat: nejlepší zájem a blaho dítěte; poskytuje se všem dětem bez rozdílu, diskriminace (barvy, rasy, pleti, pohlaví, jazyka, vyznání atd.); bezplatně; dětem do 18 let věku; stát je odpovědný za ochranu dětí před tělesným nebo duševním násilím; za ochranu jeho zdravého vývoje z hlediska fyzického, psychického; stát nenahrazuje povinnosti

a péči rodičů, pokud není vývoj dítěte a jeho práva ohroženy; vůdčím pravidlem pro činnost orgánů je princip preventivního působení na rodinné vztahy; ochrana dětí před patologickými jevy a minimalizace důsledků takových působení; děti, které nemohou být ponechány ve své rodině, mají právo na některou z forem náhradní výchovy a je nutno brát při tom zřetel na jeho etnický, jazykový, náboženský a kulturní původ.

Mimo lékařské zprávy jsou na výzvu orgánů sociálně-právní ochrany povinny státní orgány, zaměstnavatelé a školy poskytnout informace o dítěti a rodičích. Současně má dítě právo samo, i bez vědomí rodičů nebo jiných osob odpovědných za jeho výchovu, požádat příslušné orgány o pomoc při ochraně svých práv a svého života. Je zde upravena zákonná oznamovací povinnost pro státní orgány, školy, školská a zdravotnická zařízení a pověřené osoby.

Zákon o rodině dovoluje státu pozastavit či odejmout rodičovskou zodpovědnost za dítě, čímž ale nezaniká jejich vyživovací povinnost.

Od roku 1994 platí u nás **oznamovací povinnost**, což v praxi znamená, že při neoznámení týrání, což lze učinit na policii nebo státním zastupitelství, se člověk sám dopouští trestného činu. V trestněprávní úpravě je uveden rozbor skutkových podstat trestných činů, které může svým jednáním naplnit trestně odpovědná osoba.

Pachateli hrozí sankce za týrání podle **trestního zákona** nepodmíněným odnětím svobody na šest měsíců až tři léta, resp. dva až osm let. Také podle **zákona o přestupcích** lze udělit pokutu za porušení taxativně vyjmenovaných povinností.

Od ledna 2007 má Policie, podle svého zákona o Policii ČR pravomoc v novém paragrafovém ustanovení zákona: „...**oprávnění rozhodnout o vykázání ze společného obydlí a zákazu vstupu do něj.** Pokud lze na základě zjištěných skutečností důvodně předpokládat, že dojde k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo zvláště závažnému útoku proti lidské důstojnosti, je policista oprávněn toho, kdo je podezřelý z takového jednání, vykázat z bytu nebo domu společně obývaného s ohroženou osobou, i z jeho bezprostředního okolí. Součástí je rovněž zákaz návratu do vymezených prostor.

Rozhodnutí vydává policista bez projednání věci a z úřední povinnosti a je účinné v okamžiku, kdy bylo prokazatelně sděleno osobě, proti které směřuje. Tato je povinná neprodleně opustit místo, na které se rozhodnutí o vykázání vztahuje. Rozhodnutí policista písemně vyhotoví do 24 hodin od vstupu do společného obydlí a toto doručí rovněž ohrožené osobě a do 24 hodin také příslušnému intervenčnímu centru v případě, že ve společném

obydlí, žije nezletilá osoba, doručí se ve stejné lhůtě též příslušnému orgánu sociálně právní ochrany dětí.

Odvolání zde nemá odkladný účinek. Vykázání trvá po dobu 10 dnů ode dne vydání rozhodnutí a dobu nelze zkrátit ani se souhlasem ohrožené osoby. Dojde - li v průběhu této lhůty k podání návrhu na vydání předběžného opatření, lhůta se prodlužuje až do pravomocného rozhodnutí soudu o tomto návrhu.....“⁸

„Kdo dal život dítěti, stává se jeho dlužníkem.“

Jean Henri Fabre

⁸ Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii ČR, §§ 44 - 47

2. Vliv domácího násilí na vývoj dítěte

Veškeré případy násilí na dětech se nedějí ve vzduchoprázdnu, ale obklopuje nás sociální prostředí, které může takovému jednání zabránit nebo naopak i usnadnit. V tomto případě jde zejména o prostředí rodiny a nejbližšího okolí dítěte, v širší úrovni jde o klima celé společnosti. Sociální prostředí se podílí na vypořádání se s následným traumatem oběti, protože dítěti poskytne buď oporu, nebo situaci může ještě zhoršit

Jak uvádí prof. Kraus *„Dnes již nikdo nepochybuje o tom, že prostředí, do kterého se rodíme, ve kterém vyrůstáme a žijeme, v nás zanechává zřetelné stopy a v nějaké míře (individuální a závislé na dalších okolnostech) nás poznamenává a ovlivňuje.“*⁹

Vedle nezanedbatelných ohrožujících faktorů prostředí (např. demografické ukazatele, technizace, morální stav společnosti) jsou stále více šířící se **sociálně patologické jevy**, které se stále více dotýkají dětí a mládeže. Stávají se jednak objektem trestné činnosti, násilí, šikany, pohlavního zneužívání, týrání, ale sami se dopouštějí deviantně jednajícího chování. Bezprostřední ohrožení pak existuje přímo v rodinách, školách, partách, mezi vrstevníky, tedy v tzv. mikroprostředí.

2.1 Vliv rodinného prostředí a další možné vlivy - vrstevníci, škola

Rodina

O dítěti se soudilo, že nemá duši, bylo považováno za věc a rovněž žena byla považována za majetek otce rodiny, který měl právo používat všechny druhy trestů. Jeho autorita a patriarchát byly po staletí východiskem rodinného života. Až do poloviny minulého století svět věřil, že surové bití a týrání jsou výjimečné jevy, které se vyskytují jen v rodinách problematických, kdežto v běžných „slušných“ rodinách vůbec. Vlivem proměny společenského klimatu dochází ke změně tradičního tabu a násilí postupně ztrácí význam rodinného tajemství a rodina tak již není jen přístavem klidu a bezpečí. Ukázalo se, že násilí se vyskytuje ve všech společenských vrstvách.

⁹ Kraus, B., Poláčková, V. *Člověk - prostředí - výchova*. K otázkám sociální pedagogiky. Vydání 1. Brno: Paido, 2001, 199 s. ISBN 80-7315-004-2, s. 103.

Podle Bakošové „...je výchovné prostředí rodiny jakýsi model výchovy, jako způsob interakce rodič – dítě, který napovídá, jaký typ pozice v rodině převládá (akceptace, láska, odmítnutí, náročnost, starostlivost, týrání, odměny, tresty).“¹⁰

Chování dětí se formuje podle vzoru jejich rodičů. V rámci dané rodiny dochází na přenášení násilnických vzorců chování. Bité dítě bije často své sourozence i spolužáky a často se v rodičovské roli, jakoby proti své vůli, uchyluje k násilným výchovným praktikám. Je pravděpodobné, že malé děvče, které je svědkem domácího násilí, nejspíš v budoucnu zůstane s partnerem, o kterém ví nebo tuší, že se k ní bude chovat násilně. Pokud to dítěti nikdo neřekne, neví, že toto chování je nepřijatelné. Je to pro něj běžná součást rodinného života.

V níže uvedených tabulkách jsou zaznamenány počty případů týraných nebo zneužívaných dětí oznámených orgánu OSPOD. Ve vztahu k dítěti je zaznamenán pouze jeden převládající typ týrání/zneužívání. Zdroj MPSV ČR.¹¹

Věková struktura týraných a zneužívaných dětí v ČR v roce 2008

Nahlášeno případů	Počet dětí (chlapci a dívky)	
	Tělesně a psychické týrání	Sexuální zneužívání, dětská pornografie a dětská prostituce
do 1 roku	53	4
od 1 roku do 3 let	148	17
Z toho od 3 do 6 let	231	71
od 6 do 15 let	644	550
od 15 do 18 let	163	97
Celkem v roce 2008	1 239	739

Sociální prostředí dětí týraných a zneužívaných v ČR v roce 2008

Sociální prostředí dítěte	Počet dětí (chlapci i dívky)	
	Tělesně a psychické týrání	Sexuální zneužívání, dětská pornografie a dětská prostituce
Úplná rodina	524	274
Neúplná rodina bez matky	53	33
Neúplná rodina bez otce	324	239
Doplněná rodina o matku	39	7
Doplněná rodina o otce	268	133
Náhradní rodina	25	35
Ústavní péče	6	18

¹⁰ Bakošová, Z. *Sociální pedagogika jako životná pomoc*. Vydání 3. Bratislava. Public promotion, 2008, 249 s. ISBN 978-80-969944-0-3, s. 96.

¹¹ Zdroj: www.nasedite.cz, staženo dne 25.2.2010

„Je alarmující, že téměř 800 týraných či sexuálně zneužívaných dětí prožilo toto trauma v úplné rodině, tedy v prostředí, ve kterém mají děti nejmenší možnost se bránit a kdy je jejich utrpení násobeno bolestí způsobenou lidmi, kterým věří,“ říká ředitelka Nadace Naše dítě Zuzana Baudyšová. „Pachatelé jsou rodinní příslušníci, blízcí dětí a pouze zřídka jsou tyto násilné útoky odehrávající se doma za zavřenými dveřmi odhaleny,“ dodává.¹²

Škola

Škola dnes zaujímá v životě běžné rodiny významné místo a její důležitost neustále stoupá. Školní úspěch je velmi důležitý jak pro dítě, tak pro jeho rodiče. Naše společnost je do značné míry orientována na výkon a úspěch. Nejčastější otázkou, kterou dítě od rodičů dostává po návratu ze školy: „Co bylo ve škole, jaká známka...?“ Rodiče zajímá především výsledek, než zájem, jak prožilo dítě den, co se mu přihodilo pěkného nebo jaké strasti jej trápí. Neúspěch dítěte bývá pro mnoho rodičů zklamáním a jejich reakce není pro něj nejpozitivnější. K pocitu neúspěchu se přidává strach z potrestání, což někdy hraničí s týráním. Děti bývají bity, dostávají domácí vězení, musí se řadu hodin učit, jsou jim zakazovány oblíbené činnosti. Postoje rodičů mnohdy vyznívají jako „Pokud jsi úspěšný, máme tě rádi, jinak ji ztrácíš.“ Toto vše zanechává v dítěti hluboké stopy v jeho sebevědomí, sebehodnocení a jistotě.

Pokles školního úspěchu může být i příznakem jiných, pro dítě neutěšených situací, což má být i signálem pro školu, pro pedagogy. Zhoršení prospěchu může souviset s fyzickým nebo psychickým týráním nebo sexuálním zneužíváním v rodině. Pracovníci školy a školských zařízení zjistí případy týrání, zneužívání či zanedbávání dítěte nejčastěji a nejsnadněji, jelikož jsou nejvíce v kontaktu s dětmi, oproti ostatním. Je povinností ze strany školy spolupracovat na těchto případech se sociálními pracovníky, s orgány činnými v trestním řízení a soudy.

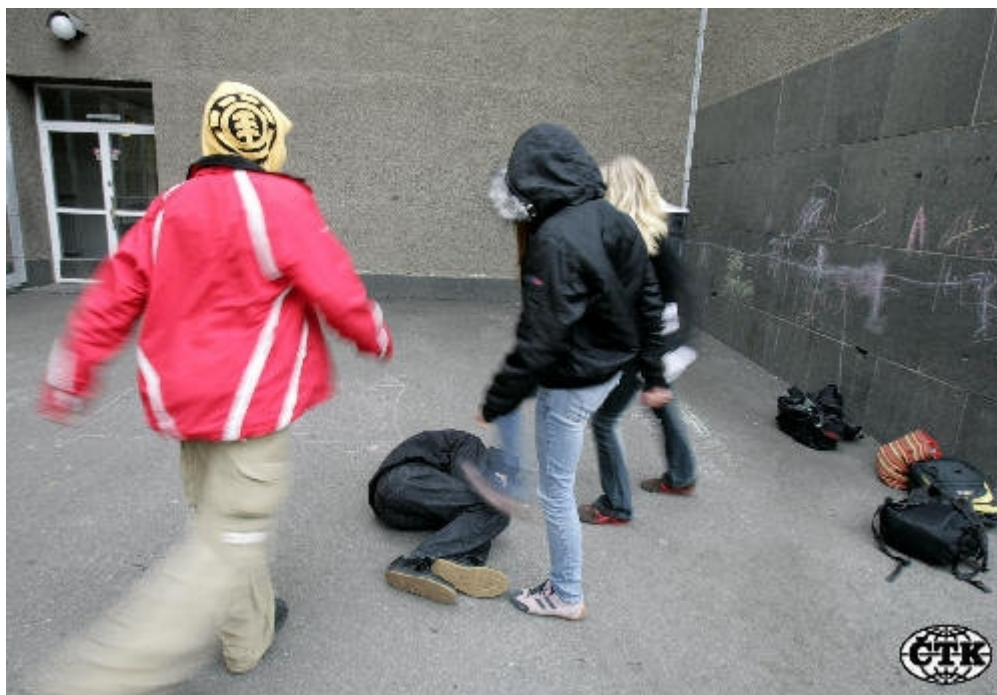
Pedagogové jsou po zdravotnických zřízeních nejčastějšími iniciátory oznamování případu násilného jednání vůči dětem, a to i v každém případě podezření na týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte. Obracují se na oddělení sociálně-právní ochrany dětí podle spádové oblasti, kde se škola či školské zařízení nachází.

¹² Zdroj www.nasedite.cz, staženo 25.2.2010.

Vrstevníci

Velmi důležitým faktorem, ve vývoji dítěte, je jeho vztah s vrstevníky – spolužáky, kamarády z okolí svého bydliště, zájmového kroužku, party apod. Jde o skupiny, jejichž členové jsou si blízcí nejenom věkem, ale zejména v souhlasném názorovém jednání. Na druhé straně se tato seskupení vyznačují nestálostí a nízkou soudržností. *„Důležitým znakem je však cíl a normy, kterými se skupina řídí, hodnoty, které vyznávají. Z tohoto hlediska se existence těchto skupin pohybuje na škále od skupin s jednoznačně pozitivními cíli až po skupiny, jejichž cíle jsou asociální či přímo antisociální (party, bandy, gangy).“*¹³

Jeich fungování začíná zejména se začátkem školní docházky a s přibývajícím věkem jejich role roste. Dítě se cítí být ztotožněno, identifikováno, pochopeno ve svých jednáních a nepochopeních ze strany svých vychovatelů. Činnost dětí s vrstevníky se děje zejména v jejich volném čase, kdy nejvíce vznikají nenáhodná seskupení. Proto je důležitá funkce rodiny, učitelů, vychovatelů a dalších osob, aby dostatečně věnovali pozornost volnočasovým aktivitám svých dětí a včas jej případně usměrnili. Jedině tak je možno zabránit proniknutí dítěte do skupiny asociálního charakteru, zamezit působení negativního vlivu na něj, ale také pokusit se zamezit v další její nekalé aktivitě.

¹³ Kraus, B., Poláčková, V. *Člověk - prostředí - výchova*. K otázkám sociální pedagogiky. Vydání 1. Brno: Paido, 2001, 199 s. ISBN 80-7315-004-2, s. 133.

Lokální prostředí

Podstatný vliv na náš život má lokální prostředí, vyznačující se dvěma typy - městské a venkovské prostředí. Je dáno počtem obyvatel, kteří uznávají společné tradice, hodnoty, kulturu, jazyk, nářečí, zvyky. Podmínkou pro rozvoj života daného společenství je důležitá dopravní infrastruktura, dosah masmédií, výrobní a obchodní zařízení, kulturní úroveň, vzdělávací instituce, ale i politické a náboženské smýšlení. Celkovou strukturu pak dotváří vztahy sousedské, přátelské nebo formální mezi společenskými vrstvami, majetkové poměry a podíl moci na řízení dané lokality. Za poslední období došlo k postupnému vyrovnání a sblížování obou typů lokálních prostředí. Zásadní změny prodělal život na venkově. Zejména s ohledem na pracovní možnosti a dostupnost školských zařízení, kdy dojíždí převážná část obyvatel z vesnic do měst. Rozdíly však přetrvávají i nadále. Rostoucí komercializace přímo „nutí“ investory budovat obchodní řetězce, supermarkety, kulturní centra a sportovní zařízení v městských aglomerátech.

Důležitým, z hlediska sociální oblasti, je sídliště, které je specifické pouze pro městské prostředí. Zde se, na relativně malé ploše, soustřeďuje až několik tisíc obyvatel ve svých obydlich. Co zde však zásadně chybí a čeho je obecně nedostatek, jsou prostory vyčleněné pro děti a mládež za účelem trávení volného času, jako jsou hřiště, sportoviště, kulturní místnosti, zájmové kroužky. S tím následně souvisí mezilidské vztahy mezi jeho obyvateli, které zde takřka neexistují. Možnost kulturního a sportovního vyžití hraje velmi důležitou roli v rozvoji dítěte. Zde je rozhodující postoj rodiny, která buď má zájem a dítě „vede“ a umožní mu navštěvovat různé zájmové kroužky, nebo naopak vidí jejich potřebu i zájem jako něco nepotřebného a „drahého“, co si rodina nemůže dovolit. Anonymita a pasivita občanů dává za následek vzniku patologického jednání skupin a part s patologickým chováním.

Na vesnicích platilo a stále platí, že lidé zde mají k „sobě jaksí blíž“. *„...v souvislosti s chováním je situace na venkově lepší. Městské děti se jeví jako drzejší, vzpurnější, rafinovanější. Objevuje se více případů záškoláctví a kouření. Děti a mládež na venkově způsobují méně výchovných problémů a mají lepší poměr ke škole, i když nedosahují výsledků jako děti městské. Rodiče ve městech více sledují výchovné cíle, užívají výchovných opatření na vyšší úrovni a výrazněji se orientují na vedení svých dětí k dalšímu vzdělávání. Dá se říci, že to platí i dnes.“¹⁴*

¹⁴ Kraus, B., Poláčková, V. *Člověk - prostředí - výchova*. K otázkám sociální pedagogiky. Vydání 1. Brno: Paido, 2001, 199 s. ISBN 80-7315-004-2, s. 131.

Významnější pro výchovu, a tím i pro optimální rozvoj osobnosti, má **subkultura**. Jde o způsob života sdílený mladými lidmi, který je protikladný ve způsobu života dospělých. Zejména mládež se identifikuje hudebním stylem, úpravou zevnějšku, volbou žánrů filmů, časopisů, klubů. Na tomto, dnes již globálním fenoménu, těžší hudební, zábavní i oděvní průmysl. Jedinec zde nachází sociální kontakty, útočiště, nachází zde možnost hodnotové orientace, jak také trávit volný čas apod., přičemž některé druhy subkultury mládeže, jako jsou např. hnutí skinhead, mohou být živnou půdou kriminálního chování.

2.2 Včasné rozpoznání prvotních znaků a odborná práce

Zjišťování nebo odhalování týrání dětí se může dít vícero způsoby. Jednak nahlášením samotnou obětí např. na policii, zavoláním na linku bezpečí, krizová centra, nebo tak může, resp. musí, učinit svědek nebo osoba, která se dověděla o takovém jednání. Nejčastěji se děje detekce násilného jednání na dětech zdravotníky, pedagogy, nebo dochází ke zjištění pracovníky orgánu péče o dítě. Velmi častým jevem jsou anonymní hlášení, kdy v tomto případě musí obzvlášť opatrně a diskrétně probíhat šetření sociálními pracovníky v terénu.

Diagnostika odhalování syndromu týraného a zneužívaného dítěte je v podstatě komplexní činnost týmu odborníků. Začíná od hlášení, mnohdy „falešného“ pro vyřizování rodinných účtů“, přes možný případ špatného zacházení, až k potvrzení nebo vyloučení diagnózy. „*To znamená snažit se objevit, popsat a zhodnotit ty známky, které by mohly být dítěti způsobeny týráním, zneužíváním či zanedbáváním. Ty však musí být zasazeny do celkového zhodnocení zdravotního stavu a vývoje dítěte. Zvlášť závažným se jeví rozlišení mezi poraněním způsobeným náhodou, úrazem, nedbalostí, nebo úmyslným útokem proti dítěti.*“¹⁵

Řešení případů násilného jednání na dětech je velmi složité. Důležitým dokumentem, k prokázání trestného činu, je kvalifikovaný znalecký posudek odborného poradce soudu. Ze zkušeností vyplývá, že při náhodném úrazu, které si dítě přivodí např. při hře na hřišti,

¹⁵ Dunovský, J., Dytrych, Z., Matějček, Z. a kol. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Vydání 1. Praha: Grada Publishing, 1995, 248 s. ISBN 80-7169-192-5, s.180.

vyhledají rodiče okamžitě první pomoc. Při úmyslném ublížení je běžná dlouhá časová prodleva, než se dítěti dostane lékařského ošetření. S tím souvisí i kalkulace rodiče, že „časem“ se stav spontánně upraví.

Některé hrůzné případy týrání dětí mohou končit až jejich smrtí. Současná právní úprava stanovuje povinnost provádět pitvu všech zemřelých dětí do patnácti let věku bez ohledu na to, co bylo pravděpodobnou příčinou jeho smrti.

Znaky a typy týraných dětí

Alarmující **příznaky**, které signalizují fyzické týrání, mohou být poranění ve formě podlitin, pohmožděnin, vytrhaných vlasů, zlomenin často spontánně zhojených, škrábanců, natrženého ušního boltce, otoků, jizev nebo popálenin na kůži dítěte nevysvětlitelného původu, zvláště vyskytují-li se opakovaně, vyraženého nebo ulomeného zubu, poranění měkkých částí dutiny ústní apod. Tomu nasvědčuje i neochota dítěte odhalovat tělo v teplých dnech a strach ze svlékání např. před hodinou tělocviku. Dalším podezřelým faktorem je nepravděpodobná zdůvodnění těchto poranění dítětem nebo o ně pečující dospělou osobou, a nechuť dítěte o těchto poraněních hovořit.

Kromě zjevných zranění lze na týrání dítěte usuzovat i z jiných jeho projevů, jako je nadměrná ustrašenost, lekavost, smutek a depresivní ladění. Nebo naopak agresivita vůči okolí a někdy i proti sobě samému - sklony k sebetržnění, dále poruchy chování, zejména lhaní, krádeže, zatajování špatných známek a poznámek. Týrané děti bývají často podvyživené, bledé, slabého vzrůstu, celkově špatně prospívající, nezřídka i v důsledku záměrného odpírání stravy. Někdy jsou nápadné i svým ubohým oblečením a zanedbanou hygienou. Podezření z týrání může nasvědčovat i častý a dlouhodobý pláč dítěte, strach z rodičů, neochota a rozladěnost před návratem domů, naopak útky dítěte z domova, záškoláctví, náhle zhoršený školní prospěch, náhlá ztráta kamarádů (sociální izolace), obtíže v komunikaci, vyhýbavé chování, snížené sebehodnocení dítěte, noční pomočování, neudržení stolice.

„Problémy s chováním u zneužitých dětí se manifestují interně nebo externě. U prvního případu se může u dětí projevat sklon k izolovanosti, nekomunikují s ostatními, jsou úzkostné, vidí se v negativním světle, mívají somatické potíže (příjem potravy, bolesti hlavy), podřizují se, tendence k sebepoškození. Externalizující chování se projevuje spíše u chlapců a vyznačuje se agresivitou, destruktivním chováním (např. zakládání požárů) nepřátelské chování, často mučí nebo zabíjejí zvířata. Rovněž se často dopouštějí násilnického chování na druhých.“¹⁶

Odborná práce s obětí a pachatelem

Léčba týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí musí být orientována nejenom na oběť násilí, ale i na všechny zúčastněné. A to i na zneuživatele samého, zvláště, jedná-li se o člena rodiny. Je-li však nutné situaci řešit tím, že by mělo být dítě z ní vzato, pak by se tak mělo dít až po dobré úvaze, zda by jako první z rodiny neměl jít zneuživatel a ne dítě.“¹⁷

Pro úspěšné zajištění péče a systémovou terapeutickou intervencí je důležitá spolupráce pracovníků různých profesí, kteří mají k danému případu co říct. Jedná se o sociální pracovníky orgánu péče o dítě, lékaře pediatra, dorostového, ale hlavně specializovaného, jako je psychiatr, gynekolog, dále psycholog léčící i dospělé v rámci rodinné terapie. V některých případech je nutná i spolupráce školy zapojením třídního učitele nebo školního poradce. Vzájemnou komunikací a společnými konzultacemi jedině tak může být vedena účinná terapie. Pomoc obětem syndromu CAN je dlouhodobou „léčebnou“ záležitostí nejenom pro samotné dítě, ale i jeho rodinu, ale vždy s maximálním ohledem na prospěch a zájem dítěte a jeho úplné uzdravení. Dá se říci, že jde o běh na dlouhou trať, a v podstatě nikdy nekončí. V případě pomoci „takto postiženým dětem“ vždy platí, že všechny jednotlivé kroky pomoci a terapie, vedené odborníky, musí do sebe poslopně zapadat a nesmí postupovat nezávisle na sobě nebo dokonce proti sobě.

„Dospělý člověk, který je spolehlivý a stabilní, mající v srdci lásku a toleranci, je nejlepší terapií, jakou může dítě mít.“

Lafayette Ronald Hubbard

¹⁶ WEISS, P. a kol. *Sexuální zneužívání dětí*. Vydání 1. Praha: Grada Publishing, 2005, 264 s. ISBN 80-247-0929-5, s.93.

¹⁷ Dunovský, J., Dytrych, Z., Matějček, Z. a kol. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Vydání 1. Praha: Grada Publishing, 1995, 248 s. ISBN 80-7169-192-5, s.216.

Podle Dunovského „...můžeme hovořit o třech typech terapeutické intervence: trestně-právní formě intervence, primární ochraně dítěte a primární terapeutické intervenci.“¹⁸

První naznačuje, že pachatel porušil právní předpis a má být tudíž potrestán. Druhý přístup má mít za následek to, že dítě je odejmuto ze své rodiny a cizí instituce přebírá za rodiče její roli. Zde jde z hlediska dítěte o jakési dodatečné potrestání, protože je navíc vyjmuto ze svého prostředí, které velmi dobře zná. Ve třetím typu je zastáván názor, že jakákoli léčba týraného dítěte je lepší v domácím prostředí, kde jsou mnohdy spojencem dítěte i rodiče a rodinná terapie má daleko lepší výsledky.

Vláda České republiky uložila v roce 2007 Ministerstvu práce a sociálních věcí předložit do konce roku 2008 zpracovanou Analýzu současného stavu institucionálního zajištění péče o děti. Na jejím základě předložil ministr návrh opatření k transformaci a sloučení systému péče o ohrožené děti, ve smyslu nedostatků tohoto systému, vyplývajících z jeho meziresortní roztržitosti, ze kterého uvádím:

„Systém péče o ohrožené děti postrádá v ČR jednotné principy a cíle, kterými by se řídil každý resort mající ve své gesci péči o ohrožené děti (Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo školství, tělovýchovy a mládeže, Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo vnitra a Ministerstvo spravedlnosti). Každý z nich pracuje podle platných zákonů a jejich metodické postupy se však liší ve své vnitřní filosofii. Péče o ohrožené dítě je tak v některých případech nehomogenní, neefektivní. Dítě „putuje“ jednotlivými resorty, namísto, aby tyto resorty vedly dítě a jeho rodinu k úpravě rodinných anebo sociálních podmínek. Doposud není jediný společný řídicí orgán a společná právní úprava, která by zharmonizovala postup resortů. Chybí jednoznačný systém kontroly a vymahatelnosti sociálně-právní ochrany dětí.

Rozdělením agendy a kompetencí do oblastí státní správy a samosprávy se roztržila jednota postupů. Každá samospráva, obec, pojímá péči o ohrožené děti jinak. Je vždy na samotné obci, jak bude zajišťovat a řešit, z vlastních rozpočtů, preventivní péči, když následné problémy jsou tak často řešeny drahou ústavní výchovou. Orgán sociálně-právní ochrany dětí nemá možnost ovlivnit komunální politiku v oblasti sociálního bydlení a vzdělávání. Chybí komunitní plánování pro oblast sociálně-právní ochrany dětí na úrovni obcí a návaznost na služby neziskových organizací.

¹⁸ Dunovský, J., Dytrych, Z., Matějček, Z. a kol. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Vydání 1. Praha: Grada Publishing, 1995, 248 s. ISBN 80-7169-192-5, s.220.

Současný systém má mezery, kterými dítě propadá do ústavní výchovy, nebo zůstává bez pomoci v rodině, která bez adekvátní intervence a podpory často není schopna zabezpečit jeho potřeby. Těžiště péče spočívá nyní často v oblasti řešení následků krizových stavů rodiny a dítěte. Důsledkem nedostatečné spolupráce stávajících institucí, oblasti práce s ohroženým dítětem a jeho rodinou, je často dlouhodobé umístění dítěte do ústavní výchovy, což ve svých důsledcích může znamenat emocionální násilí.

Dítě je bráno jako objekt péče odborníků, bez důrazu na multidisciplinární pomoc rodině. Mnoho dětí se tak dostává mimo rodinu do náhradní péče, nejčastěji ústavní, která je velkou zátěží jak pro dítě, tak i pro společnost. Nerovnoměrnost zastoupení služeb a nástrojů v regionech zapříčiní umístění dítěte mimo rodinu, někdy i pro dlouhodobou absenci podpory rodině sociálně oslabené, Chybí preventivní a sanační programy pro rodiny, na školách systém primární prevence v ohrožení rodiny a v sociálně patologických jevech u dětí.

V některých regionech nedostačuje, nebo zcela chybí, terénní sociální práce s rodinou a síť služeb pro ni. Od prevence až po návrat z ústavní výchovy. Chybí systémová spolupráce zúčastněných resortů pro maximální zkrácení nutné doby pobytu dítěte v ústavu. Při řešení krizového stavu rodiny a dítěte často chybí respekt k názoru dítěte a není brán dostatečný ohled na hlas jeho rodiny. Osud dítěte je přizpůsoben zaběhnutým stereotypům. Pokud to není v rozporu se zájmem dítěte, je málo zajišťováno právo dítěte na kontakt s rodinou (s rodiči, sourozenci, prarodiči), a právo na soukromí.

Absence služeb se projevuje v oblasti prevence i v oblasti institucionální péče. Je vnímán nedostatek nízkokapacitních a specializovaných zařízení (např. pro drogově závislé děti plnící povinnou školní docházku, děti závislé na alkoholu apod.), nedostatek krizových pracovišť (např. specializovaná zdravotnická zařízení) a ambulantních služeb (např. pro děti s poruchami chování).

Systém ústavní výchovy je nevhodně dělen podle věku dítěte (do 3 let Ministerstvo zdravotnictví, do 18 let Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstvo práce a sociálních věcí). Dochází tak k přetrhání sourozeneckých vazeb, které jsou pro některé děti jedinými funkčními příbuzenskými vazbami. Stávající ústavy strukturou, organizací a režimově, tedy nedostatečně, zohledňují i jiná kritéria, kromě věku přijímaných dětí.¹⁹

¹⁹ Zdroj: www.mpsv.cz, staženo 23.2.2010

2.3 *Následky domácího násilí a syndromu CAN*

Trauma, následky

Traumatický stres postihuje u dítěte oblast emoční. Mohou se projevovat bezdůvodné výbuchy vzteku a pláče, pocity strachu, úzkosti, zlosti, hanby, smutku. Další oblastí je psychika, kdy nastává dezorientovanost, zmatenost, ztráta smyslu života, zhoršení krátkodobé paměti, sebevražedné sklony. Dochází vždy ke změně v chování, dítě je sebedestruktivní, uchyluje se mnohdy k alkoholu, drogám, mohou nastat poruchy příjmu potravy. V oblasti mezilidských vztahů si zachová odstup, je pasivní ke svému okolí, uzavírá se do sebe.

Mezi dalšími se projevuje náhlá ztráta zájmu o cokoli, ztráta určitých dovedností, neschopnost cítit lásku, pesimistické vidění budoucnosti, příznaky, které se nevyskytovaly před prožitým traumatem, jako je nadměrná ostražitost, zvýšená přecitlivělost na nepatrné podněty, nespavost, špatná koncentrace. Dá se říci, že na krizovou událost jsou vždy reakce dětí individuálně rozdílné, a to v závislosti na povaze člověka a jeho současné i předcházející situaci i zkušenosti. Přesto lze vysledovat určité společné rysy reakcí na traumatizující situaci, která probíhá v několika na sebe navazujících fázích.

Při týrání a sexuálním zneužívání v rodinách prožívá dítě ve všech těchto situacích pocity bezradnosti, bezmoci a zoufalství. Prožívá zmatek v dušičce ve vztahu k rodiči, který jej zneužívá a vůči druhému má zase pocity viny. V představách dítěte vystupuje rodičovská postava ve formě idealizované bytosti, neschopné udělat cokoli špatného. Ubližování rodiče si proto dítě nedokáže vysvětlit jinak, než svou vlastní špatností. Odmítnutí rodičem prožívá jako potvrzení své špatnosti, čímž dojde k přesvědčení, že není hodno jakékoliv lásky či zájmu ze strany rodiče, až nakonec dojde k přesvědčení, že není hodno toho, aby ho měl někdo rád. Oběť se někdy s týrajícím rodičem ztotožní.

Se stoupajícím věkem si dítě začne týrání postupně uvědomovat. Ale ani tady nechce rodiče ztratit. Proto si říká: „Je lepší, že mám takového rodiče, který mi způsobuje bolest, než kdybych neměl žádného.“ Toto je dětská logika, která způsobuje, že týrajícího rodiče chrání nebo ho dokonce obhajují. Časté vyhrožování a zastrašování brání dítěti, aby se s týráním svěřilo. Pokud děti nemohou unést takovou bolest a zmatek, zůstávají-li navíc se svými strachy a zoufalstvím samy a nemohou-li očekávat pomoc, jejich psychický vývoj je narušen. Ač se staly oběťmi, cítí vinu a utíkají od rodiny. Prostituci, kterou vnímají jako nejhlubší sebeponížení, používají k tomu, aby posílily pohrdání sebou samými. Zároveň tím vyjadřují mstu a strach nahromaděné vůči těm, kteří byli příčinou jejich situace.

Sexuálně zneužívání zasahuje dítě jako silný traumatizující zážitek ve všech oblastech jeho psychického zdraví. Vyvolává v něm řadu trýznivých pocitů, které není schopno samo zvládnout. Následky se projevují v narušení vztahu dítěte k sobě samému, v prožívání, chování, v interpersonálních vztazích, v nedůvěře k lidem a v postojích dítěte. Následky jsou tím hlubší, čím mladší bylo dítě postižené zneužíváním, čím déle zneužívání trvalo, čím více ataků se odehrálo a čím byly brutálnější. Trauma incestu může vést k sexualizaci dítěte. U chlapců se projevuje agresivita a může vzniknout riziko incestu vůči mladším sourozencům. Dlouhodobý negativní důsledek u dívek a žen je problémem v navázání dlouhodobého a trvalého sexuálního vztahu k muži.

Negativní dopad na psychiku dítěte mají vleklá soudní řízení s mnohdy několikrát opakovanými výslechy, tzv. druhotná viktimizace (dítě se opět „stane“ obětí). Utrpení působí obětem potíže celý život. I když zdánlivě „zapomněly“ na jeho příčiny, projevuje se to v nezvyklém chování, opožděném vývoji, duševních problémech a v psychosomatických symptomech. Bývají úzkostné, samy sebe vidí negativně, identifikují se s rolí oběti, opakovaně se dostávají do situace týrání a zneužívání, podřizují se.

Všechny oběti nejsou poškozeny stejnou měrou. Některé trpí trvale, jiné dočasně. Málokdy lze poškození rozpoznat hned, někdy se projevuje až po letech.

Týrané děti se s větší pravděpodobností stávají týrajícími rodiči.

*„Važ si každého člověka, ale stokrát víc si važ dítěte a střeš se,
abys neporušil jeho dětské čistoty.“*

Alexej Nikolajevič Tolstoj

3. Role státních a nestátních organizací

Stát je odpovědný za ochranu dětí před tělesným nebo duševním násilím a rovněž za ochranu jeho zdravého vývoje. Jeho odpovědnost však nenahrazuje plnění rodičovské povinnosti a odpovědnosti vůči dítěti. Sociálně-právní ochrana dětí náleží, podle právního řádu České republiky, *všem dětem bez rozdílu* (podmínky jsou taxativně vymezeny zákonem) a rodiče při výkonu svých práv podléhají kontrole společnosti, tedy státu. Ten do vztahů mezi rodiči a dětmi zasahuje jen v rozsahu potřebném k ochraně dítěte vůči společnosti, okolnímu světu i rodině samotné.

Kdo také zajišťuje sociálně-právní ochranu dětí, jsou obce a kraje v samostatné působnosti, komise pro sociálně-právní ochranu dětí a další fyzické a právnické osoby, které jsou výkonem sociálně-právní ochrany dětí státem pověřeny. Zákon dává možnost, aby i nestátní subjekty (nadace, občanská sdružení, církve a jiné subjekty), na základě pověření krajským úřadem, plnily určité úkoly v sociálně-právní ochraně dětí v rozsahu vymezeném zákonem. Tyto osoby a instituce však nemají ze zákona postavení jako orgány sociálně-právní ochrany dětí.

Obecní úřad má povinnost zajistit pomoc dítěti, které se ocitlo bez péče přiměřené jeho věku, pokud došlo k úmrtí jeho rodičů nebo při pobytu ve zdravotnickém zařízení dítěti týranému, zneužívanému a zanedbávanému. K těmto účelům jsou zřízena zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí vymezuje obecnímu úřadu významné pravomoci v preventivní a poradenské činnosti. V rámci ochrany ohrožených dětí má obecní úřad za úkol vyhledávat děti, na které se sociálně-právní ochrana zejména zaměřuje a tyto případy ohrožených dětí oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností. Pracovníci obecního úřadu působí také na rodiče, aby plnili povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti, případně projednávají odstranění nedostatků ve výchově.

Oddělení sociálně-právní ochrany dětí podává v případech dětí ohrožených týráním, zneužíváním a zanedbáváním, návrhy na omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti, pozastavení výkonu rodičovských povinností, nařízení ústavní výchovy, prodloužení či zrušení ústavní výchovy.

OSPOD při městském úřadu v Břeclavi

Sociálně-právní ochrana dětí je zaručena v České republice platným zněním zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí. Na její realizaci se významným dílem podílí obecní úřady obcí s rozšířenou působností, zejména odbory sociálních věcí, jejich oddělení OSPOD²⁰, což je zkratka orgánu sociálně-právní ochrany dětí, s působností i na krajských úřadech, Ministerstvu práce a sociálních věcí, Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí.

Sociální pracovníci, oddělení sociálně-právní ochrany dětí, tvoří nejdůležitější článek celého systému ochrany dětí.

V obecné rovině, na všech městských úřadech s rozšířenou působností, mají odbory sociálních věcí shodnou agendu na úseku sociálně-právní ochrany dětí, kde v přenesené působnosti zajišťují výkon státní správy danou mu zákonem. Tato pracoviště jsou součástí systému sociální prevence, která slouží k ochraně společnosti před sociálními patologiemi. Jejich činnost metodicky řídí Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR.

Z výčtu veškeré agendy oddělení OSPOD vykonává metodickou, poradenskou a sociální pomoc v oblasti sociálně-právní ochrany dětí, zastupuje nezletilé děti při soudních řízeních, vyhledává děti ohrožené týráním, zneužíváním a zanedbáváním, spolupracuje se školami, zdravotnickými zařízeními, dětskými domovy, soudy, policií ČR a nestátními organizacemi, podávají podněty k trestnímu stíhání a provádí šetření v rodinách.

Pracovníků OSPOD je **celkem sedm!** (včetně vedoucích) a jejich činnost se odvíjí od působnosti dané zákonem. Je rozdělena do oblastí města Břeclavi a dalších spádových obcí.

Spolupracují dnes a denně s Policií a dalšími orgány činnými v trestním řízení. V případě podezření na spáchání trestného činu na dítěti dávají podněty k prošetření, zda nedošlo k naplnění skutkové podstaty trestného činu. Další spolupráce je realizována účastmi při výsleších nezletilých jak na Policii, tak u soudních jednání.

Každý nahlášený nebo jinak zjištěný případ, nebo jen podezření z týrání, zneužívání a zanedbávání dětí, je pracovníky OSPOD prošetřen. Děje se tak sdělením od občanů i od

²⁰ OSPOD - dále jen v textu jako orgán sociálně-právní ochrany dětí

organizací, a to **4 terénními sociálními pracovníky** formou návštěvy dítěte v rodině, škole, u lékaře, a dalších zainteresovaných institucí. Podle zjištěných skutečností je zahájena přímá práce s rodinou. V případě, je-li vážné podezření ze spáchání trestného činu na dítěti, je celá věc postoupena k prošetření Policii prostřednictvím oznámení na Okresní státní zastupitelství v Břeclavi. Po případném ukončení trestního řízení u soudu je s rodinou i nadále v kontaktu sociální pracovník, jelikož se i nadále dá předpokládat problémové působení rodičů nebo osob zodpovědných za výchovu nezletilého dítěte.

Dalšími pracovníky OSPOD jsou **2 kurátoři** pro děti a mládež, kteří spolupracují s problémovými skupinami nebo jedinci. Koordinátor sociální péče (**sociální kurátor**) pracuje s klientem ve všech fázích trestního řízení až po jeho skončení, to je ve výkonu trestu odnětí svobody, případně ve výkonu vazby, na svobodě, pomáhá odsouzeným klientům řešit problémy v co největším předstihu před jejich propuštěním z výkonu trestu a tlumit vlivy vyplývající z izolace těchto lidí ve vězeních.

Na tomto oddělení působí rovněž **psycholog**, který provádí psychologická vyšetření a individuální odborné konzultace s klienty. Zpracovává a vyhodnocuje výsledky šetření v oblasti sociálně-právní ochrany dětí a sociálních služeb, vypracovává posudky pro potřeby soudů v této oblasti dětí a v oblasti odboru školství. Poskytuje odbornou pomoc při výchově k manželství a rodičovství, provádí rodinnou a skupinovou terapii s klienty se zvýšeným rizikem problémů v osobním a sociálním vývoji. Zprostředkovává dětem i rodičům pomoc odborných, poradenských a zdravotnických zařízení. Spolupracuje se školským zařízením pro výkon ústavní a ochranné výchovy, s orgány v obci, zdravotnickými a školskými zařízeními, občanskými sdruženími, úřady práce, charitativními a jinými organizacemi.

Oddělení sociálně-právní ochrany dítěte MÚ v Břeclavi vyzdvihuje výbornou součinnost se základními i se středními školami v rámci spádovosti regionu Břeclav. Jde o spolupráci a navázáním kontaktu s ředitelstvím školy, jejich výchovnými poradci a metodiky prevence. Z iniciativy sociálních pracovníků, zákon to nenařizuje, dochází k pravidelným čtvrtletním schůzkám za účelem výměny zkušeností, informací, změn v legislativě a diskuzi o aktuálních případech. Pracovnice rovněž pravidelně docházejí do výchovných komisí škol, kde je řešeno konkrétní dítě a jeho problém, ale vždy za účasti jeho rodiče nebo zákonného zástupce. Cílem je najít příčinu daného problému a pokusit se jej odstranit. V součinnosti všech zúčastněných je nejdůležitějším článkem rodič, OSPOD, škola, ale nikdy se nesmí zapomenout na dítě.

Po dohodě se školami pořádá OSPOD besedy, osvětu, diskutuje se na ožehavé téma, a součástí je i osobní rozhovor žáka se sociální pracovnící. Přáním a vizí pracovníků je dostat

„do povědomí“ dětí a mládeže, kdo to je sociální pracovník, jaká je jeho činnost, práce a náplň „sociálky“. Díky prvnímu, neformálnímu a osobnímu kontaktu s orgánem péče o dítě a jejich pracovníky, ví dítě do budoucna, že pokud bude potřebovat jakoukoliv pomoc nebo ochranu, může se na ně obrátit. Tímto prostředím instituce, o které doposud nic nevědělo, již nebude pro něj tak cizí a vzpomene si, že „paní za stolem na úřadě“ již zná, ví, o koho jde, mluvili spolu a může jí tím pádem bez obav a strachu sdělit svůj problém a svěřit se. Nejdůležitější v praxi pracovníků OSPOD, ze strany klienta, dítěte, je důvěra, a tu nesmí profesionální pracovník ztratit.

Neziskové organizace

V České republice působí zejména tyto organizace: **Fond ohrožených dětí, Nadace naše dítě, Dětská krizová centra v Praze a Brně, Centrum krizové intervence, Centrum pro rodinu a péči v Brně, RIAPS v Praze a další Krizová centra v Kladně, Liberci, Olomouci, Ostravě, Vlašském Meziříčí aj.**

Mezi hlavní činnosti patří vyhledávání problematických rodin a práce s nimi, reklamní osvětové kampaně, snaha o změnu legislativy, poradenská a hmotná pomoc rodinám v nouzi. Např. Klokánky Fondu ohrožených dětí fungují jako přechodná rodinná péče do doby, než se po vyřešení problému mohou děti vrátit opět domů, nebo než se pro ně najde náhradní rodina.

Spolupráce neziskových organizací s vládou probíhá většinou na úrovni poskytování dotací. Financovány jsou tak zejména z pořádaných sbírek, sponzorských darů a členských příspěvků, tedy na dobrovolnosti lidí a osob, kterým není lhostejná tato oblast problematiky. Vzhledem k odkázanosti na pomoc od jiných subjektů, je síť poboček těchto dobrovolnických organizací, v rámci jejich celkového počtu a z hlediska dostupnosti pro všechny občany, nedostatečná. Příčinou je, že přístup k těmto službám a pomoci, není pro všechny rovnoprávný, jelikož ne v každém místě má pobočku některá nezisková organizace.

www.stopnasilnadetech.cz

Linky důvěry

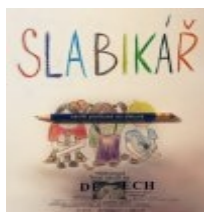
Jsou organizovány neziskovými organizacemi s finanční podporou státu. Pokrývají celé území republiky a jsou v provozu nepřetržitě 24 hodin. Volání je zdarma a volající zde nalezne podporu psychologů, terapeutů, sociálních pracovníků.

Mezi nejznámější patří **Linka bezpečí, Linka důvěry krizového centra, Růžová linka, Linka naděje, Modrá linka, horká linka Internet Hotline** (blokování přístupu na stránky s dětskou pornografií) atd.

Hovor s dítětem vedou konzultanti Linky na základě předem formulovaných pravidel a postupů. Jsou jimi vyškolení externí studenti, psychologů, lékařů, sociálních pracovníků a dalších profesí. Ten může především nabídnout prostor, aby dítě mohlo své trápení sdílet, mohlo mluvit o tom, jak celou situaci prožívá, což je v prvním okamžiku to nejcennější, co lze dítěti nabídnout. Vždy, když je něco trápí, když se ocitnou v nouzi nebo si nevědí rady. Navíc k přímému kontaktu s kvalifikovaným odborníkem nepotřebuje žádného zprostředkovatele.

Velmi mne zaujala a oslovila aktivita - kampaň „**Stop násilí na dětech**“ zaměřená na děti jako uživatele internetových stránek. Zde je možné najít rady, na koho se obrátit, když mají pocit, že se staly oběťmi násilí. Cílem je postupné odstranění tělesných trestů, jako výchovných prostředků českých rodičů. Nejde jen o fyzické týrání, ale autoři chtějí upozornit hlavně na psychické týrání dětí. *"To je čím dál větší problém,"* říká autorka kampaně, lékařka, Eva Vaníčková z Univerzity Karlovy. *"Je to jedna z nejskrytějších a nejtolerovanějších forem týrání,"* Dítěti ubližuje jak období před rozvodem, tak i další vývoj vztahů mezi rodiči.

Jde o Slabikář, který se má dostat k dětem i dospělým. Obrázky jsou doplněné básničkami a scénkami, které ničí dětské životy (malá holčička zavřená doma, "chráněna"

před vlivem okolí; matka smějící se vlastní dceři za nadváhu; dítě samo před internetem kvůli zaneprázdněným rodičům). Má ukázat způsoby ubližování dětem okolím. Kromě přehnaných trestů nebo ponižování, zde rovněž figurují rodičovské nároky, jako např. přehnané opečovávání, nedostatek času i hádky před dětmi. Je

zde výstižně podáno, že když jich je příliš, vadí i "pizza mražená, televize puštěná, oblečení značkové". Místo facek ombudsman. Vláda schválila kampaň vloni v září a navazuje tak na podobné, které proběhly v jiných

evropských zemích. Chce prosadit zřízení dětského ombudsmana, který by hájil jejich práva. Zejména, aby rodiče změnili svůj přístup k dětem, s cílem pozitivní výchovy. Rovněž má poukázat na relativně tvrdou českou výchovu a otevřít diskusi o psychickém týrání dětí.²¹

²¹ Zdroj www.stopnasilinadetech.cz, staženo 22.2.2010

4. Případové kazuistiky regionu domácího násilí z pohledu OSPOD Břeclav

Pro hledání odpovědí, na mnou zadané téma magisterské práce, jsem zvolila analýzu vzorku případových kazuistik týrání, domácího násilí a sexuálního zneužívání dětí, ze spádových oblastí regionu břevlavského oddělení orgánu péče o dítě odboru sociálních věcí Městského úřadu v Břevlavu a také azylového Domova Sv. Agáty v Břevlavu – Poštorné. Ve spolupráci se sociálními pracovníci jsem nastudovala úředních spisů - případové studie, jež jsou tzv. aktivní a některé z nich byly, v čase mé přípravné práce, uzavřeny.

Návštěvou azylového domu pro matky s dětmi v Poštorné, mi bylo umožněno setkání se dvěma klientkami, které i s dětmi postihl podobný osud ve formě domácího násilí. Obě mi umožnily pohovořit si s nimi o jejich osudu. Veškeré podstatné údaje jsou uvedeny a budou sloužit pro další analýzu. S vedoucí domova paní Mgr. Vojtkovou jsem provedla narativní rozhovor o činnosti, problémech, výhodách, úspěších a její samotné práci, které vnímá jako poslání pomáhat matkám a jejich dětem v těžké životní situaci.

Jejich zpracování a rozborem chci zjistit důvody, co je příčinou týrání, násilného chování pachatele na dětech, ženách. Co způsobuje tolik zla a nenávisti na bezbranných tvorech, jako jsou, ve většině případů, jejich vlastní děti. Většina teoretických podkladů a studií, podle statistických rozborů a odborných výzkumů, dokládá, že spouštěčem u agresora je často alkohol, nebo sám byl obětí násilí v jeho původní rodině, rovněž genetické dispozice jeho naturelu, agresivita, citová deprivace a řada dalších.

4.1 *Kazuistiky*

Všechny uvedené kazuistiky jsou skutečnými příběhy bezbranných dětí i jejich matek. Byl dán souhlas k jejich publikaci a pro zachování anonymity budou použity smyšlené iniciály jejich jmen pouze v těch případech, aby bylo lepší orientovat se v konkrétním osudu rodiny. Důvodem je jednak ochrana osobních dat a také, aby se zabránilo možnosti, že by se mohli případní klienti identifikovat a domnívat se, že došlo ke zneužití jejich údajů.

Každý příběh má svůj časový vývoj. Na začátku každé kazuistiky je uvedený věk zúčastněných osob jejich skutečným věkem v době vypracování mé práce. Evidence spisu na

OSPOD Břeclav, nebo zahájení vyšetřování ze strany Policie, se udály ve všech případech o několik let dříve. Následně, ve zpracovaných statistických údajích, jsou děti zařazeny do věkových kategorií v době, kdy násilné jednání vyplynuly na povrch a začalo šetření ve věci.

4.1.1 Kazuistika 1.

Domácí násilí, sexuálního zneužívání nezletilého dítěte otcem

Matka 35 let, otec 37 let, 2 děti (3 a 4 roky)

Obě původní rodiny rodičů žili poklidným životem. Ani v jedné se nevyskytoval alkohol ani jiná patologická závislost. Tresty ve výchově byly přiměřené, přísnějším v obou případech byl otec. Nikde se fyzické, ani jiné násilí, nevyskytovalo. Matka má velmi dobrý vztah s rodiči a na dětství velmi ráda vzpomíná. Otec je fixován na matku, která byla „hlavou“ rodiny a rozhodovala v domácnosti. Pro oba to bylo již druhé manželství, pouze otec má již dítě, ale v péči matky. Matka se nemohla s rozchodem smířit a trvalo několik let, než se znovu zamilovala. Manželé se seznámili před pár lety a po čase plánovali svatbu.

V té době byl vztah velmi pěkný, žádné fyzické ani psychické násilí se nevyskytovalo. Pak se přestěhovali a vzali se. Nyní začala matka pozorovat změnu v chování otce, který si velmi přál syna, a když se narodila dcera, ani se na ni ani na dceru nepřišel podívat. Doma pak ničil věci, rozbíjel hračky, vyhazoval věci oknem. Když tomu chtěla zabránit, začali se hádat a poprvé ji napadl. Tahal za vlasy po zemi, fackoval, drtil ruce, až měla modřiny. Takto otec působil matce násilí téměř pravidelně a bezdůvodně. Shodil ji i ze schodů, měla zlomenou nohu. Nikde neuvedla ani se nikomu nesvěřila, co se doma děje. Styděla se, protože v rodině o týrání neslyšela. Až časem řekla něco kamarádce, když modřiny nebylo možné schovat.

Matka byla stále pod psychickým i fyzickým tlakem. Dcerka třeba plakala, tak ji chtěl vyhodit z okna. Matka křičela, prosila, aby jí nic nedělal, a když jakkoli chtěla mluvit o problému, co se s ním děje, odmítl to s tvrzením, že ať se jde léčit, že je blázen. Navštívila proto psychiatra a bylo jí doporučeno, aby se načas odstěhovala od manžela. Toto neudělala, protože otec slíbil, že se bude snažit stav zlepšit. Ale nestalo se. Zakázal jí stýkat se s rodiči. Určoval jí volný čas. Když se někde zastavila na ulici nebo na kafe s kamarádkou, dostala od otce facky. Tchýně sledovala snachu a podávala otcovi informace. Ten kontroloval její telefony, s kým se stýká, jak má uklizeno, co uvařila, jídlo vyhazoval ven z okna nebo do koše, aniž by se jej dotknul. Také v případě druhého těhotenství ji otec bil i přes tento stav. Kopal ji do břicha, protože věděli, že to bude opět dcera, a on chtěl syna. Navrhl, aby starší dceru dali

pryč, jiným do výchovy. Tchýně měla velký vliv na otce, měla k nim domů volný přístup a často vyhrožovala matce, že musí poslouchat, jinak zařídí, že se půjde léčit. Za celou dobu matka nikde nic nehlásila. Bála se důsledků a hlavně se styděla.

Po celou dobu trvání manželství, resp. od odchodu matky od otce, bylo týrání na denním pořádku. Padaly facky, kopání, házení nádobí po ní i dětech. Vyhrožoval jí i nožem, bránil jí styk s rodiči, hádali se, což skončilo bitím, a když plakaly i dcery, zbil i tyto. Jednou matku napadl tak, že jí kopal do hlavy, hrudníku, zad, dcery plakaly, protože byly vždy svědky útoků otce proti matce. Tehdy poprvé matka sama volala Policii a také na Krizovou linku do Brna. Tam jí bylo doporučeno, aby od otce odešla a nabídli jí utajované bydlení. Odmítla, že si bydlení najde sama. To udělala a odstěhovala s dětmi do jiného města. Požádala o rozvod a předběžným opatřením svěřením obou dětí do své péče.

Otec se snažil dohodnout na návštěvách s dcerami. Matka si stěžovala, že děti jsou z návštěvy vráceny ve špatném stavu, mají hlad a žízeň, jsou špinavé a starší si stěžovala, že ji táta bije po zadku. Při dalším předávání dětí otci a pak několikrát po sobě, byly vždy na pořadu hádky, křik nadávání. Matka odmítla dcery otci dávat. Proto jí bylo na OSPOD sděleno, že musí dodržovat rozhodnutí daná soudem, musí děti otci dávat a pokud chce jinou úpravu, musí požádat opět soud.

Z jedné návštěvy od otce si starší stěžovala, že ji bolí zadeček vpředu, a ukázala do kalhotek. Matce řikala, že ji tam tatínek sahá, ale jinak, než maminka a opět ukázala na spodní kalhotky. Matka to oznámila lékaři a také na policii. Soudem bylo vydáno předběžné opatření zákaz styku otce s dcerami do doby, než budou předloženy soudu zprávy lékařů, resp. než bude ve věci rozhodnuto. Otec se proti tomuto rozhodnutí okresního soudu odvolal. Tvrdí, že všechno je výmysl matky, tvrdí o něm, že zneužívá děti. Krajský soud zrušil rozsudek soudu pro chybná skutková zjištění, a navrhl novou úpravu styku otce s dětmi realizovaného za přítomnosti matky v Krizovém centru v Brně. Současně, že dále bude probíhat vyšetřování.

Trestní stíhání otce, pro podezření z pohlavního zneužívání dcery, bylo zastaveno pro nedostatek důkazů a na základě znaleckých posudků. Je bezpochybné, že děti vyrůstají v péči matky, kde je mezi nimi silná citová vazba. Rodiče jsou rozvedeni, dcery svěřeny do péče matce. Otec je i po jejich odchodu s nimi v neustálém kontaktu trvale bez přerušení, rozchodem rodičů vymizely pro dcery časté konflikty rodičů. Dcery jsou na otce zvyklé a on přispívá k jejich rozvoji a je velmi žádoucí budovat mezi nimi a otcem citový vztah. Otec je schopen se o děti postarat, má k nim hezký přístup, organizuje jim volný čas a vyšetřováním nebylo zjištěno, že by dětem ubližoval nebo je nadměrně fyzicky trestal. Nenavádí děti proti matce a je ochoten pomoci celou situaci řešit a ochoten navštěvovat rodinnou terapii.

Dílčí závěr

Návštěvy dcer s otcem probíhají stále za přítomnosti matky. Rodiče se mezi sebou hádají a nejsou schopni jakékoli konstruktivní komunikace. Matka vyvíjí snahu styk otce s dětmi zmařit a nejraději, kdyby se nestýkali vůbec. Zda jde o úmysl nebo až o chorobný strach, co se dětem může u otce stát, není jasné. Zde je již nutná pomoc odborníka. Pokud se tak nestane, matka nezahájí rodinnou terapii a neshody budou trvat, OSPOD zvolí zákonný způsob, tj. vydá rozhodnutí o povinnosti se k odborníkovi dostavit.

Jak jsem zjistila, ze zkušenosti pracovníků OSPOD lze očekávat, že neustálé tahanice matky a otce o obě dcery, budou pokračovat do jejich 18 let. Dá se snadno vytušit, jak dalece bude mít vliv, na jejich zdravý a spokojený život, takové výchovné působení obou rodičů. Aby, po tolika letech tahanic, nedospěli, i přes soudní rozhodnutí, k dohodě o čase tráveném děvčat s otcem a vůbec možnosti dát těm dvěma dívkám alespoň minimální „šanci to zkusit“.

4.1.2 Kazuistika 2.

Týrání nezletilých dětí matkou a jejich příbuzným

Matka 41 let, 2 děti (13 a 16 let), příbuzný 60 let.

Děti žijí s matkou a jejich dědečkem. Matka i děda jsou alkoholici, oba kouří. Matka nepracuje, žije ze sociálních dávek. Tchán je agresivní povaha, což se u něj projevuje zejména v opilosti.

Případ rodiny začal šetřit OSPOD v roce 2006, kdy se dostavili další příbuzní obou dětí. Chtěli nahlásit týrání obou dětí matkou a dědou. Skoro denně je u nich doma křik, hádky a bití, děda bije matku, děti jsou u toho, a když chtějí zasáhnout, dostanou i ony. Oba dospělí jsou pořád opilí, děda jim nadává, také matce. Matka soustavně bezdůvodně na děti křičí. Jsou velmi psychicky na tom špatně a utíkají často k příbuzným. Přišli na OSPOD, že by chtěli požádat o svěření obou dětí do jejich péče, ale děti nechtějí pryč od matky, myslí si, že se situace zlepší. Od také matky dostaly zákaz se s rodinou stýkat. Ty k nim přesto chodí minimálně na jídlo. Děti jsou velmi špatné z toho, že matka a děda spolu žijí od smrti jejich otce. Nemají ale peníze, děda ano, a to matce vyhovuje. Nechce odejít s dětmi pryč, protože nemají kam, příbuzní nechtějí matku, ale děti ano.

Do určité doby si lékař ani učitelé ve škole nevšimli zásadních změn v chování obou dětí, nebo stop po násilí na jejich těle. Situace rodiny je známa, ale děti si na nic nikde nestěžovaly, ani o tom nikomu nevypráví. Ve škole jsou snaživí, mají dobrý prospěch.

Opakovaně byly pracovníci OSPOD provedeny návštěvy v rodině. Pokaždé bylo v domě hodně láhví od alkoholu, nepořádek, neuvařeno. Matce bylo opakovaně vytýkáno, aby se začala o děti starat, udržovala pořádek v domě. Ta vše popírá, nic se prý tak hrozného neděje. Že se „děckám“ dá na zadek, to je přeci normální. Každý dostává, i ona byla, jako dítě, bita.

Do doby zahájení vyšetřování, v případě vychovatelů podezřelých z týrání svěřených dětí, bylo Policií v rodině opakovaně zasahováno. Tchán obdržel rozhodnutí o vykázaní z domu, ale poté se opakovaně děly v rodině hádky, křik, vulgárnosti, bití dospělých mezi sebou, ale i dětí bezdůvodně rukama, hadicí, prostě vším, co bylo po ruce. Děti vypověděly pracovním OSPOD, že chtějí pryč, ale bojí se. Vyplývalo, že tento stav v rodině začal před pár lety a postupně se zhoršuje. Přejí si zůstat s matkou, ale bez dědy. Matka pije i přes den, nevaří, neuklízí a ony se musí starat o sebe. Děti měly vždy po bití na těle i na hlavě modřiny a podlitiny. Matka opakovaně vše popírá, všechno je výmysl dětí. Bylo jí doporučeno zahájit léčbu závislosti na alkoholu a také navštívit psychologa. Po domluvě pracovníků OSPODU matce a šetřením Policie, se situace v rodině trochu zlepšila. Obě děti to potvrdily. Také ve škole se to projevilo na psychickém klidu, zlepšily se i v prospěchu.

Na základě vyšetřování Policie zpráv odborníků, bylo trestní stíhání proti dospělým zastaveno. Nebylo prokázáno, že by šlo o týrání, ale „pouze“ o používání nepřiměřených trestů, které odporují výchovným metodám. Spouštěčem konfliktu je vždy vztah obou dospělých a alkohol, a oběťmi jsou obě děti. Celá věc byla poté řešena v rámci přestupkového řízení.

Matka i přesto v konzumaci alkoholu pokračuje, v rodině dále bydlí všichni členové, včetně dědy. Situace je stejná, jako před několika měsíci, rokem. Přes den, a hlavně v noci, bývá doma hrozný kravál, hádky, bití. Přes prázdniny jsou děti delší čas u příbuzných a také se situace, na čas, pro děti zklidnila. Syn odešel na střední školu a bydlí na internátě. Dcera chce také pryč z domova, půjde na střední školu rovněž mimo domov. Začátkem dalšího roku nahlášeno příbuznými na Policii opět týrání dcery dědečkem. Děda a matka se stále opíjí, mlátí ji i matku, používá vulgárnosti. Dostávají úderů pěstí do obličeje, hlavy, také kope na zemi do matky. Zranění ale nesmí nikde hlásit. Matka zase vše popírá, nikdo je fyzicky nenapadá. Děda přiznal, že někdy uhodí děti i snachu. Opět zjištěna neudržovaná domácnost. Dcera chce odejít z domu, ale ne do ústavu. Je doma sama, jen s dospělými. Matku má ráda a přeje si, aby odešla s ní i s bratrem, od dědy. Vše by se urovnalo, bylo lepší, ale matka zásadně odmítá vztah ukončit. Je agresivní na děti, že ony vše způsobily. Je to jejich vina.

Dílčí závěr

Trestní stíhání bylo opět zastaveno pro nepotvrzení, že šlo o týrání dětí. A proto se mi nabízí otázka. Je to tím nejdůležitějším pro životy obou dětí? Zavřít do vězení pachatele? Z pohledu morálky a práva, ano. Ale co děti a jejich hluboké vnitřní zážitky z dětství, které tak dlouho trvaly a stále trvají. Potřebovaly zoufale matku, prosily, že ona je pro ně ta, která má trumfy v ruce, a může pro ně celou situaci změnit. Byla pro ně jediným člověkem na světě, a jak se říká v jednom filmu: „...když jsi jediný, tak musíš!“

Pro oba sourozence se nic nezměnilo. Matka dále pije. Ambulantní léčba, kterou nastoupila, byla naprosto neúčinná: „...přeci dva pohárky vína nemohou ublížit..“, a s takovým přístupem se jí snažila absolvovat. V rodině se střídají stavy opilosti dospělých s relativně klidným obdobím. Děda žije s rodinou i nadále a jeho agresivní chování má vzestupnou tendenci a dál pokračuje ve svých výchovných metodách. Obě děti na čas vyřešili situaci tím, že jsou oba mimo domov na internátě. Jsou již mladiství, a dá se předpokládat, že tato neúnosná situace „vydrží“ až do jejich zletilosti, kdy samy se potom rozhodnou, jak dále naloží se svým životem. Pomoc, ze strany matky, zřejmě očekávat nemohou.

Změní se pro děti situace dovršením jejich plnoletosti? Zajisté ano. Tam, kde stát chránil jejich práva, a musel dětem zajistit bydlení, třeba i ústavní formou. Co zůstane neměnné, a již nikdo neobnoví, ztracené citové pouto dcery a syna k matce, Násilně byly přetřhány silné vazby mezi dětmi a jejich matkou, resp. i dědečkem, které měly rády a do smrti jejich otce byli všichni jedna velká a šťastná rodina. Potřeba peněz, střechy nad hlavou a sociální jistoty u matky, dovedly obě děti do situace zakušení násilí v rodině, policejních výslechů, matky alkoholičky, coby vzoru, a také intimního soužití dospělých příbuzných.

4.1.3 Kazuistika 3.

Pohlavní zneužívání nezletilého dítěte vlastním rodičem

Matka 39 let, otec 48 let, 1 dítě (7 let)

Jde o případ malého děvčátka, které bylo sexuálně zneužíváno vlastním otcem. Matka je rozvedená, z prvního manželství má dvě děti syny a Dceru má ze vztahu s otcem dcery, který byl jejím milencem. Je svěřena matce a otcí bylo vyměřeno soudem přispívat na její výživu. Otec je ženatý a má dítě. Matka ni otec nekouří, nepijí alkohol.

Matka zůstala po rozvodu s manželem se dvěma dětmi a pak delší dobu udržovala vztah se ženatým mužem. Ve vztahu nebylo žádné násilí, ale protože vztah nikam nesměřoval, rozešli se. Zjistila však, že je těhotná a dítě si nechá. Otec za matkou přišel a chtěl se s dcerou vídat. Od začátku se o dcerku zajímal, jezdil nepravidelně k nim na návštěvy domů a časem začal u nich přespávat v jejím pokoji. Pak si začal brávat dceru k sobě domů, kde také zůstávala přes noc.

Naráz, při dalším vyzvednutí dcery otcem, nechtěla jít k němu a plakala, neřekla však proč. Matka se s otcem pohádali, přesto si dcerku odvezl. Jakmile se zklidnila. Matka nepojala vůbec tušení, že by mohlo jít o tak zásadní problém. Pokaždé se přítom dcery ptala, jak bylo u tatínka, co spolu dělali nebo i s tetou, ženou otce. Nikdy se s ničím nesvěřila, ani jiné příčiny to nevykazovaly. Za otcem se těšila, měla jej ráda.

Po čase se svěřila, že se jí tatínek dotýká na přirození, když ji umývá. To samé chce také on po ní. Že se to děje také v posteli, kde s ní začal spávat, když ji měl u sebe v domě. Také ji „tam“ také pusinkuje a opět požaduje to stejné od ní na sobě. Nesměla nikomu nic říct, protože se bála otce, kterému to slíbila. Pokaždé si večer spolu hrály hry, které směřovaly k osahávání na těle, a to mnohdy i svlečení.

Proti otci malé dcery bylo zahájeno trestní stíhání pro podezření z pohlavního zneužívání a ohrožování mravní výchovy mládeže. Současně z obavy, že by ve svém jednání mohl pokrčovat, byl vydán soudem zákaz styku s dcerou do doby vyřešení celého případu. Dcerka byla profesionálním způsobem vyslechnuta, a za pomoci demonstračních pomůcek jednoznačně potvrdila, že se jedná o trestný čin, který otec soustavně a delší dobu páchal na své nezletilé dceři. Právě u dětí, tak nízkého věku, je nepravděpodobné, aby si vykonstruovaly samy podobný scénář k možnému falešnému obvinění otce. Rovněž celkové chování děvčátka nasvědčovalo tomu, že se jí nechce o tom všem hovořit, odbíhala od tématu a bylo zřejmé, že se snaží vyhnout popisování tak hrůzných věcí, které se jí od otce děly.

Otec vše jednoznačně popírá. Nikdy nic podobného s dcerou, na ní a vůbec ne ona na něm, nedělal. Vždy se k ní choval tak, aby jí mohl vynahradiť čas, když spolu s ní a její matkou, nebydlí. Žádné podivné hry spolu nehráli a když ji koupal, tak normálně, jako ostatní rodičové. Před usnutím jí povídám a čtu pohádky. Veškerá obvinění popřel. Všechno je vymyšlené. Otec si dá občas sklenku alkoholu a také se prokázalo, že by byl při páchání trestného činu pod jeho vlivem. Otec si přesně uvědomoval, co dělá a co může způsobit své nezletilé dceři. Tím byla naplněna skutková podstata trestného činu, současně nebyla nutná ochranná léčba. Otec je již ve výkonu trestu.

Dílčí závěr

Co dodat k takovému zavrženíhodnému jednání. Kde selhal systém? Prevence? Výchova? Jak působit na muže v tak zralém věku, když bez předchozím symptomů sám netušil, že „se s ním něco děje“? Jakou primární prevenci zvolit u nezletilého tříletého dítěte, když ani nenastala doba, aby se vůbec „nadýchlo“ ovzduší tohoto světa. A první, co si již plně uvědomuje, je trauma zážitek při kontaktu s otce. Z mého pohledu je zřejmé, že na tento případ žádné definice ani poučky a ani přesné „zaškatulkování“, nelze použít.

Vždyť nejen u pachatele jde o osobu ze spořádané rodiny, mající své děti, a jsou i s matkou váženými ve svých obcích. Jak to nyní poznamená jejich další životní etapy? Pracovní místa, manželství, přátelství nebo pohled nejen dětí, ale i rodinných příslušníků a známých, na jejich otce, manžela, strýce, kamaráda. Činem, jednoho sexuálně nevyzrálého muže, dojde ke zničení mnoha životů kolem něj. Nejvíce, a patrně na celý život, to zanechá následky v dušičce jeho malé dcerky. Jeho činem ji připravil „cestu životem“ vybavenou sezením u psychologů, psychiatrů a možná i podstoupením dalších léčebných útrap.

Jeden, relativně krátkodobý pobyt otce mimo domov za spáchání jeho viny, je velmi mizivým časem oproti tomu, jaký doživotní „trest“ si ponese oběť jeho úchylného jednání.

4.1.4 Kazuistika 4.

Týrání a zanedbávání nezletilých dětí v romské rodině

Matka 25 let, otec 29 let, 3 děti (4, 8 a 10 let)

Jedná se o romskou rodinu. Matka nepracuje, vydělává si prostitucí, otec v mládí v diagnostickém ústavu, v dospělosti střídavě na svobodě a ve VT²². Již od dětství, páchá majetkovou trestnou činnost. Jeho původní rodina byla již v minulosti řešena pro zanedbávání dětí. Spis této rodiny byl zaevidován na OSPOD Břeclav již narozením syna A., protože matka byla, v době porodu, ještě nezletilá. Otec a matka žili spolu jako druh a družka. Od začátku vztahu neměli vlastní střechu nad hlavou. Střídavě bydleli u rodiny matky i otce, kde bylo v určitém období více jak deset osob ve malém bytě. V rodině jsou velmi neuspořádané rodinné poměry rodiče - prarodiče. Otec matku začíná fyzicky napadat, surově ji bije. Rodina o tom ví, jenom přihlíží, ale pomoc nezavolá, ani nezasahuje. Policii přivolali až sousedé, kdy

²² VT - dále v textu jako výkon trestu

matka má zranění hlavy a dobité celé tělo. Trestní oznámení na otce nepodala. Omluvil se jí, prosil, aby to nedělala, protože se polepší.

Narozením syna B. je situace ještě horší. Rodina žije ze sociálních dávek, otec skoro nepřetržitě ve VT. Matka nespolupracuje s dětskou lékařkou, neabsolvuje povinné návštěvy, očkování dětí. Zaznamenána nedbalost o děti. Matka je zlá a rodina tvrdí, že matka děti bije. OSPOD sleduje tento případ a řeší nadále stížnosti na chování v rodině. O děti se pomáhá starat babička. Matka se toulá po nocích, má strach z otce, vyhrožuje jí, že až se vrátí z VT, tak ji zabije. OSPOD nabídlo matce seznam několika azylových domů pro matky s dětmi, ale s tím, že i tam je nutno platit za nájem a služby. Matka nespolupracuje, nemá peníze, k rodině nepůjde, děti nechce, proto OSPOD zařídil převoz obou dětí do kojeneckého ústavu.

Když měl syn B. půl roku, bylo zahájeno šetření pro podezření z jeho týrání matkou. Na policii to nahlásila lékařka, která zjistila, že chlapec měl na těle jizvy, staršího data, jizvy od popálenin, stopy po píchnutích, kousnutí, zjištěna zlomenina ruky. Výpovědi matky, otce i rodiny se značně rozcházejí, od spadnutí na zem, bití dítětem o stěnu, až po pád nábytku na chlapce. Děti byly rodičům odebrány a umístěny do kojeneckého ústavu. Po návratu otce z dalšího VT oba chlapce propustili z ústavu domů. Vzápětí po pár dnech hlásila nemocnice hospitalizaci opět chlapce B. pro zlomeninu kosti lebeční. Údajně nechtěně spadl otcí při hře. Po vyléčení byl malý chlapec B. soudním opatřením umístěn opět do kojeneckého ústavu, a starší do dětského domova, do doby, než se uzavře případ. Od této doby je roční hoch neustále po ústavech. Nejprve kojenecký, pak dětský domov. Je nejvíce týrán ze všech dětí ze strany svých rodičů.

Proti matce bylo vzneseno obvinění pro podezření z týrání syna B. V průběhu vyšetřování byly zjištěny hrůzné skutečnosti, kterých se dopouštěli dospělé osoby na bezbranném kojenci, vlastním synovi. Tvrzení všech se značně rozcházejí. Bylo zjištěno, že matka velkou silou bila kojence rukama, že chlapce kousali, bili hlavičkou o stěnu. Tím mu způsobily rozsáhlá zranění. Na těle měl také množství starých stop po zraněních, které si nemohl sám přivodit, jako starší zlomeniny, popáleniny po cigaretě aj. Nemohlo jít v žádném případě o náhodné pády nebo úrazy, ale o soustavné ubližování se znaky na syndrom CAN. Šlo o týrání takovým surovým způsobem a byla matka odsouzená k trestu odnětí svobody s podmínkou, a synovi B. byla soudem nařízena ústavní výchova. U dalších dvou dětí nebylo zjištěno ohrožení jejich výchovy, proto bylo možné jejich další setrvání v rodině.

Otec je s přestávkami ve VT. O syna v ústavním zařízení oba rodiče projevují minimální zájem, návštěvy, ze strany rodiny, se dají spočítat na prstech jedné ruky. Řádově

po několika měsících telefonický dotaz ze strany otce i matky. Ani ze strany prarodičů není o vnuka žádný zájem. Matka bydlí s oběma syny po azylových domech nebo u rodičů.

Ve čtyřech letech chlapce B. navrhl OSPOD a soud shledal důvody a vydal usnesení o jeho ústavní výchově pro nezáměr rodičů. Současně byl chlapec zařazen Krajským úřadem Brno k osvojení a je i v evidenci Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí. Čeká se na vhodného žadatele k osvojení. Chlapec trpí lehkou mozkovou disfunkcí, logopedickými vadami řeči, psaní, je to hyperaktivní dítě, má poruchu koncentrace na jakoukoliv činnost. Dají se očekávat výchovné problémy. Má poruchy chování, je emočně deprimovaný a dodnes se pomočuje. Ve výchově je těžko zvladatelný a již v nízkém věku se projevovaly prvky agresivity. Je nepozorný, neposlušný, těžko zvladatelný. Začínají u něj drobné krádeže a lumpárny. V případě osvojení do ciziny je problémem u chlapce jazyková bariéra, a tím pádem malá šance pro mezinárodní osvojení. Více je šance v naší republice. Ve výchově bude velmi nutná přítomnost otce, pro již nyní velké výchovné problémy. Ničí hračky, nádobí, dětem vše sebere, rozbíjí, děti z něj mají strach. Při kontrolách pracovníků OSPOD v ústavu, je chlapec přítulný, rád se pomazlí, je vidět, že mu chybí láska a rodina, na kterou si vzpomene.

Na základě nezáměru rodičů o B. požádal OSPOD soud o zbavení jejich rodičovské zodpovědnosti. Otec ani matka syna nenavštěvují, nekontaktují, poštu si také nepřebírají. Nikdo chlapce z příbuzných nenavštívil. Doposud však nebyl zájem ani o osvojení, neozvali se ani pracovníci ze strany Ministerstva práce a sociálních věcí.

Dílčí závěr

Otec ve VT, matka mimo obec, o děti se nezajímá, synové A. a C. jsou soudně svěřeni do péče jejich babičky. V případě osvojení syna B., se bude muset jednat o velmi tolerantní pěstouny, kteří jej budou mít rádi, a zároveň dají jasná pravidla chování. S bezmeznou láskou a tolerancí nebude zvladatelný. Je stále v dětském domově a šance na osvojení, pro přetrvávající výchovné potíže, je již minimální.

OSPOD zná problematiku této rodiny mnoho let, proto má matka k sociální pracovníci důvěru. Po čase sama uvedla na pravou míru, jak to doopravdy bylo s jejím odsouzením za týrání syna B. Svedla to na sebe, kvůli druhovi, ten syna tak surově bil. I když je stále ve VT, měla strach říct u výslechu na Policii pravdu. To stejné v jejím případě, když ji „na svobodě“ stále fyzicky napadal. Romové mají své zákony, do kterých nikdo nepronikne, a za které v žádném případě nepůjdou. Proto by nikdy nikde toto její sdělení neřekla do protokolu.

Je však s podivem, že se jako matka tří chlapců, dokázala svých synů vzdát a nechat je tzv. napospas osudu, bez jediného zájmu a mateřskému citu vůči svým dětem.

4.1.5 Kazuistika 5.

Domácí násilí a týrání páchané na ženě a dítěti

Matka 35 let, otec 31 let, 1 dítě (7 let)

Na oddělení péče o dítě se dostavila matka, že chce odejít od muže pro dlouhodobé psychické i fyzické týrání. Trvá několik let a situace v rodině se stále zhoršuje. Otec je velmi žárlivý a agresivní, vyhrožuje matce zabitím, odebráním syna apod. Při hádce se neovládá, hodil ji na zeď, když upadla, kopal ji do těla. Jindy bil hlavou o stěnu, byla v bezvědomí. Otec je alkoholik. Poslední napadení matky bylo před nedávnem a musela být hospitalizována v nemocnici. Nemá kam odejít a taky bojí se, že otec nebude splácet půjčku na dům, a tím by o něj přišli. Pracovnice OSPOD jí doporučily obrátit se na psychologickou poradnu nebo na intervenční centrum SPONDEA, případně na azylový Domov pro matky dětmi a sepsaly s ní návrh na svěření syna do péče. Policie zahájila trestní stíhání proti otci a vydali rozhodnutí o vykázní z domu otce na dobu 10 dnů. Šetřením zjistily pracovnice, že matka se stará o domácnost, má čisto, uvařeno, uklizeno. Chlapec je zamlklý, ale má rád děti. Velmi špatně snáší fyzické napadání matky otcem, čehož je, ve většině případů, svědkem. Otec tvrdí, že chce řešit vztah s matkou a rád by s nimi zůstal. Stěžoval si také na ni, že kouří v přítomnosti syna a také chodí z domu večer pryč a vrací se v podnapilém stavu.

Matka se během vyšetřování dostavuje na OSPOD, že ji muž bije, což bylo patrné na jejím obličejí, kde měla modřiny a podlitiny. Z domu odejít ale nechce, pak by se už nikdy nemohla vrátit. Doma jen hádky, křik, bití. Chlapec je ve špatném psychickém stavu, byl mu dán také odklad nástupu do základní školy. Otec vyhrožuje matce fyzickou likvidací, opakovaně ji napadá, psychicky týrá, užívá vulgárnosti a výhrůžky, někdy napadne i syna. Opakovaně byla hospitalizována v nemocnici s poraněním na hlavě, dodnes má trvalé následky. Otec se zdržuje u svých rodičů a vydírá přes syna matku, aby se k ní nevracel, že má pro chlapce lepší podmínky k bydlení a porušuje tím nařízení soudu. Matka se psychicky zhroutila, léčí se po zraněních otce a dochází i na psychiatrii. Chlapec je zmatený, těžko to nese, je ovlivněn otcem i prarodiči a za matkou nechce. Rodiče otce ještě v jeho chování podporují. Matka je bez finančních prostředků, nemá ani na inkaso. Má dceru svěřenou do péče u jejího otce. Matka chce mít obě děti u sebe, proto se zoufale snaží hledat bydlení, a tím zajistit pro všechny klidný život. Soud rozhodl svěřit syna do péče matky.

Otec byl obžalován pro psychické, fyzické a sociální násilí, kterého se soustavně, opakovaně a s narůstající intenzitou dopouštěl na své družce i v přítomnosti syna. Na základě dlouhodobých tíživých životních musí chlapec docházet na odborné lékařské terapie. Otec

matku stále psychicky ničí. Chce mít syna u sebe, a proto se jí snaží jakkoli situaci zhoršit, aby pak požádal soud o svěření syna do jeho péče. Rodiče chlapce se stále hádají, otec nedodrží soudní povinnosti, několik dní po termínu vrací syna matce.

Matka si našla podnájem a odstěhovali se i se synem do jiné obce. Otec naplatil výživné a ona nemohla z mála peněz utáhnout provoz velkého domu. Matka s otcem nekomunikuje, soustavně ji obtěžuje posíláním zpráv z mobilu, voláním, vyhrožuje. Nechce bránit otci ve styku se synem, ale situace je už pro ni neúnosná, už nemá sílu bojovat. Půjde do jiného podnájmu a vezme si k sobě i dceru, dospívá a její otec s tím souhlasí. Je ve věku, kdy potřebuje matku.

Dílčí závěr

Matka bydlí v novém podnájmu se synem a řeší soudní svěření dcery do péče. Ve věci obžaloby otce doposud soud nerozhodl.

V příběhu fyzicky týrané matky a psychických dopadů na syna je zarážející, proč mladá žena takovou dobu snášela teror ze strany druhá a otce chlapce. Ani jednou se nepokusila oslovit svou vlastní rodinu, ani snaha ze strany příbuzných se nevyskytuje v celém příběhu. Stud a strach jí bránily, aby se odhodlala požádat o pomoc orgány činné v trestním řízení a ukončila partnerovo řádění. A to ještě před narozením syna, protože druh už tehdy projevoval násilnické a alkoholické sklony. Jak je možné, pokud všemu přihlíželi rodiče agresora a brali si chlapce jako rukojmího a prostředníka mezi oběma partnery, zůstali bez potrestání? Rovněž sousedská apatie a nevměšování se do cizích záležitostí, zde vzala rozhodně za své.

To musela matka přijít trvalými následky, po zraněních způsobených jejím mužem, o plnohodnotný další život, o vlastní střechu nad hlavou, doživotní psychické trauma u ní i u jejich chlapce? V současné době bez práce, bez finančních prostředků, začíná nový život v jiném městě a s přáním, žít v klidu a lásce se svými dvěma dětmi.

4.1.6 Kazuistika 6.

Vyprávění – narativní rozhovor s klientkou v Azylovém domě

Matka D., 32 let, svobodná, 3 děti (1 rok, 10 a 12 let)

V rámci návštěvy Azylového domu pro matky s dětmi sv. Agáty v Břeclavi mi bylo umožněno setkat se s klientkou s paní D.K. z Brna. Přišla asi 30tiletá žena, usměvavá, která zde více než půl roku pobývá se dvěma dětmi. Je to jedna z žen, která na vlastní kůži prožila, co je to domácí násilí nejen ve své primární rodině, ale i v dalším jejím dosavadním životě. Z prvního kontaktu bylo zřejmé, že je potěšena mou návštěvou, že má vůbec někdo zájem vyposlechnout si její těžký životní příběh. Když jsem jí nabídla, zda mi chce své prožitky povyprávět sama nebo zvolit raději formu otázek a odpovědí, rozhodla se pro první variantu. Proto jsme ji nechala, aby sama začala tak, jak jí půjdou její myšlenky.

„Jsem svobodná matka, i když mám již tři děti. Je mi 32 let a první dítě, syn, se mi narodil v mých dvaceti letech. Za další dva roky se narodila dcera, a nyní mám zase syna, kterému budou letos dva roky. Toho mám s přítelem, který je nyní ve vězení a nechci se k němu již vrátit. Moc mne bil. Prvního syna jsem měla s mužem, nebyli jsme manželé, ale zabil se na motorce. Dcera se narodila ze vztahu se ženatým mužem, velice jsem jej milovala, sliboval mi, že se rozvede, ale nakonec se vrátil opět ke své ženě ještě před narozením holky. Já jsem jej ale do rodného listu dcery uvedla, přece nebudu „blbá“, ať se stará. Doposud neplatil žádné peníze, ale teď se s ním soudím o alimenty.

S rodinou, matkou, vztah neudržuji, nevydržely bychom spolu. Od dětství máme spolu problém. Rodiče se rozvedli, když mi byli dva roky a s otcem se vůbec nestýkám. Maminka dělala od mala rozdíly mezi námi dětmi. Byli jsme tři sestry. Já jsem nejstarší. Za vše jsem vždycky mohla. Ať se stalo cokoli, i když jsem to neudělala nebo neřekla, pokaždé jsem dostala výprask se slovy, že já mám mít rozum, holky by to nevymyslely. Strašně jsem cítila, a dodnes cítím, nespravedlnost, bezpráví, ale maminka nic nechápe, vůbec nerozumí, o čem mluvím, co jí tím chci říct. Že trpím, že mne tak odmítá. Proč se to děje? To nevím. Jedna sestra je mladší o dva roky a druhá, benjamínek o osm let“ a přitom se paní D. mile usmívá, při vzpomínce na ni. A pokračuje: „Měla jsem ji na starosti, musela ji hlídat, byla jsem jako její máma. A za vše jsem ještě od mamky dostávala. Hodně mne bila. Řemenem, hadicí. Vždycky jsem se snažila utéct k babičce. Když babička zemřela, tak to bylo pro mne mnohem horší. To mne kolikrát dobila tak, že jsem měla modřiny na celém těle a taky nateklá místa.

Za čas jsme se s matkou odstěhovali do jiného činžáku, kde bydlel i starší chlap, který byl pak přítel matky. Měl dost peněz, žil s rodiči, ale u nás bydlel také s námi všemi. Když mi bylo 14 a sestře 12 roků, začal nás „strýc“ osahávat. To se dělo, když maminka byla v práci a on nás doma hlídal, doučoval nás němčinu, češtinu a matiku. Mamka nebyla tak chytrá, on věděl víc. Když jsme seděli u stolu, začal nás osahávat na prsa, do rozkroku, a to i když jsme byly se sestrou u něj doma. Bály jsme se to říct matce, protože by nám to nevěřila, spíš by nás ještě dobila. Protože když jednou začal strýc bít tu nejmladší sestru, ta starší i jsme ji bránily, tak zbil i nás. A matka ho ještě hájila, že jsme ho rozčilovaly.

Proč jsem se na někoho neobrátila? A na koho. Babička mi umřela, s otcem jsem se nestýkala, matka mi nevěřila, a pokud bych někde něco někomu řekla, a matce by se to doneslo, zmlátila by mne stejně. Od této doby jsem začala utíkat z domu. Prostřední sestra šla k otci, nejmladší byla u matky. Taký jsem vůbec nevěděla, co mne jako holku a ženu čeká. Pamatuji si, jak jsem byla vylekaná, když jsem dostala první menstruaci. Vůbec jsem nevěděla, co se děje. Kamarádky jsem moc neměla. Nikdy jsem nebyla na žádné dovolené, na výletě, matka neměla na nic pro nás peníze a ani zájem. Není alkoholička, ani nekouří. Se svou matkou měla dobrý vztah, měla úplnou rodinu a respekt ze své matky. Náš otec byl alkoholik, strašně bil maminku i mne. Naši se rozvedli, když mi byli dva roky.

Proto můžu říct, že jsem neměla žádné dětství. Nebylo šťastné, bylo hodně smutné. Strašně mi chyběla láska od maminky, o kterou jsem tolik stála...“ a při těchto slovech se paní D. rozplakala a povídání jsme musely na chvíli přerušit. Nechtěla skončit, chtěla dál povídat: „pořád jsem slyšela a dodnes mi říká, že jsem černá ovce rodiny. Celou dobu den co den, od matky. Jak jsem raději neměla být!“ a opět slzy a chvíle pauzy. „Nechápu to, protože vztah k oběma mým sestrám má naprosto normální, a rozdíl dělá i mezi vnoučaty mými i sester. Ty moje děti hází do stejného pytle se mnou. Prosím ji, abychom si sedly a povykládaly si o všem, ale vůbec nechce nic slyšet, odmítá jakékoliv řeči na toto téma.

Co Vám, paní, musím říct, je, že jsem sice žila s muži, ale potom tři roky se ženou. Víte, já jsem totiž bisexuálka. A to je myslím, si já, ten největší důvod, proč mne maminka tak nenávidí. Za toto mne odsoudila. Řekla mi to jednou sestra. Po všech těch zklamáních s muži a třemi dětmi jsem zůstala úplně na dně. Tehdy jsem měla jenom ty dvě první, syna a dceru. Seznámily se náhodně, v jedné práci, kde dělala brigádu, uklízela. Přítelkyně, kterou jsem pak tak nazývala, nebyla Romka, byla „bilá“, jako já. Úplně jsem z ní ztratila hlavu, zamilovala jsem se do ní, jako nikdy do nikoho před tím, ani do mže tak ne. Byla o 10 let starší. Hledala jsem lásku, něhu. Bydlely jsme u mne v bytě i se dvěma dětmi. Po půl roce vztahu mi sociálka v Brně vzala obě děti. Nechtěla jsem do ústavu, souhlasila jsem, i moje matka, aby byly dány

k ní. Věděla jsem, že přítelkyně pije, jako alkohol, že je vlastně alkoholička, ale nic jsem tehdy neviděla, neslyšela. Po krátké době mne začala fyzicky napadat, potom i obě děti bila za maličkosti. Syn musel třeba klečat od dvou do pěti na kolenech s rukama nataženýma a na nich vařečku.“ Na můj dotaz, proč i tehdy nic nepodnikla: „Protože jsem ji milovala, byla jsem úplně v jejím područí. Byla by mne zbila, kdybych něco někde řekla. Pak mne odprosila, pomilovaly se a bylo vše zapomenuto. Jenže tak do dalšího dne. Děti byly pokaždé u toho, dokud s námi bydlely. Když ji chytil „rapl“, házela talíře, rajčata, děti schovávala do psího pelechu. Mne byla láhvi vodky do hlavy, až jsem omdlela, měla jsem otřes mozku. Pak jsem už podala trestní oznámení na Policii a vzali mi ty děti. Taky jsem chtěla, aby odešla z domu. Až si našla novou kamarádku, tak odešla.

Přišla jsem tehdy o děti, o všechny peníze, protože ona nedělala, žádné peníze neměla, jen něco málo sociálku. Ona rozkazovala a já si brala všude možně práci, abychom měli na jídlo, cigarety a alkohol pro ni. A o penězích rozhodovala ona. Za to vše mne bila, nožem u hlavy mi šermovala. Protože všechny mé peníze jsem jí dávala, neměla jsem na zaplacení nájemného. Byt mi pak vzali v exekuci. Po rozchodu jsem zůstala na ulici, začala jsem pít, děti byly u babičky, stále jsem myslela na přítelkyni, pořád jsem ji milovala. I po těch třech letech utrpení, já to bití snad potřebuji. Taky jsem se trápila a dodnes trápím a myslím na maminku, proč mne nechce, na děti, které jsem neměla u sebe a tolik bych je chtěla. Nechtěla jsem žít. Myšlenky jsem měla stále jen na sebevraždu. Tehdy mi náhodou kamarádka poradila, ať neblbnu a obrátím se na sociálku, jako na OSPOD. To jsem udělala dobře, poradili mi navštívit psycholožku. Díky ní jsem se dostala do klidu a snažila se získat děti. Pak jsem se seznámila s mužem, měl garsonku. S ním jsem chvíli bydlela a pak otěhotněla. Teď je ve vězení a zpět jej nechci. Nebyl dobrý. Tehdy jsem se obrátila na pomoc v azylovém domě a od té doby, skoro dva roky, jsem stále jen po nich, nyní tady v Poštorné. Narodil se mi syn, třetí dítě. Dceru jsem dostala také zpět, protože psycholožka řekla, že je silně fixovaná na mne. Syn ke mně zatím moc nechce, bojí se, co by jej čekalo. Jak mne viděl, vždy se počůral, myslel, že jedu i tou přítelkyní nebo jej tam odvezu. Je rád u babičky a zatím tam bude, až se to trochu urovná, já jej ale navštěvuji i s dětmi. S matkou se situace trochu zklidnila, ale není to z její strany vůbec srdečné.

Tady jsem velice spokojená, mám zde kamarádky, hodnou paní vedoucí i další pracovnice. Nejraději bych ale bydlela sama s dětmi a manželem v domku, kousek od rodiny, maminky a sester, které mne mají moc rády a já je. A začala normální život. Jenže samy mají rodiny a nemohou mi pomoci. U matky bydlet šance není, tvrdí ona, protože byt je malý.“

S těmito dojímavými slovy a se slzami v očích končí svůj příběh.

4.1.7 Kazuistika 7., 8., 9.

Z údajů, poskytnutých mi Domovem svaté Agáty, jsem vybrala 3 příběhy – případové kazuistiky klientek, které před nedávnem azylový dům opustily. Protože jde, víceméně, o evidenční karty osob, které prošly uvedeným zařízením, vystihnu jejich životní osud pouze ve stručné podobě, ale aby mi poskytly potřebné informace vypovídající o rodinném prostředí matky a dětí.

Příběh 7.

Matka, 25 let, rozvedená, 2 děti (9 a 6 let)

Matka se dostavila se žádostí o pomoc ze sousední vesnice, z problémové rodiny. Vztahy mezi jejími členy, rodiče – děti, byli již tehdy natolik narušené, že odešla z domova do podnájmu bydlet se svým manželem krátce po jejich seznámení. Již tehdy měla dát na rady svých kamarádek, ať se neuvazuje k člověku, který raději než jí dává přednost kamarádům, hospodě a alkoholu. Potřebovala čas, aby si tato varování uvědomila. To již bylo ale pozdě. Když chtěla začít situaci s manželem řešit, byla již v začátku těhotenství. Domů si postěžovat nemohla, tam by ji vyhodili a kamarádky ji zradily taktéž.

Ještě během těhotenství ji poprvé manžel surově napadl, pak se tyto jeho výpady opakovaly s téměř určitou pravidelností. Když se rozhodla jít na Policii a nahlásit trestní oznámení, prosil ji, že se vše změní, začne se léčit. Uvěřila. Porodila předčasně zdravého syna a během půl roku opět těhotněla. Nikde se však nezmínila, že ji manžel pod pohrůžkou bití nutil k sexuálnímu styku. Rozhodla se dítě si nechat a nanovo věřila, že se situace snad někdy změní a její sny o šťastné a klidné rodině se splní. Manžel byl alkoholik s agresivními sklony a náprava nemožná. Matka i obě děti byli otcem nejen psychicky ale i tělesně týrány.

Poslední takové násilí otce skončilo převozem staršího syna do nemocnice s poraněním způsobené od něj a mladší i s matkou byli ošetřeni. Otce odvezla Policie, byl vzat do vazby a následně odsouzen k nepodmíněnému trestu. Díky sousedům, kteří se odhodlali přivolat pomoc, byly nejen děti, ale i matka vysvobozeny z rodinného utrpení. Matka ihned požádala o rozvod manželství a krátce nato byli rozvedeni.

Než se dostavila matka s dětmi do azylového domu, odešla bydlet ke svým rodičům, kteří jí přes počáteční neochotu nabídli u nich přechodné bydlení, protože neměla téměř žádné finanční prostředky. Netušila, že i po tolika letech, se bude opakovat situace z dětství. Rodiče

matku i děti psychicky vydírali. Museli se jim podřizovat a žít tak v prostředí podobném, jako za trvání manželství. Dědeček nesnášel vnoučata, navíc byl těžce nemocen, a každodenní hádky dospělých končily pláčem dětí, výhrůzkami a vyhazování všech tří z domu.

. Psychické trauma, které děti zažívaly nejprve ve své rodině s rodiči, a následně pak u dědečka a babičky, bylo v konečném výsledku děsivé. Několik týdnů se budily ze spaní, křičely, v noci se pomočovaly. Během dne byly vystrašené, neklidné, uzavřené, plačtivé a stranily se okolí. Pobytem v domě a péčí psychologů došlo ke zklidnění všech a děti po dlouhé době opět prožívaly mnohem radostnější období.

Matka byla však jednou z těch odvážných maminek, které se rozhodly řešit svou tíživou životní situaci. V průběhu pobytu se jí podařilo najít pro ně bydlení. Po odchodu z Domova napsala všem pracovníkům poděkování za podporu a pomoc, které se jim tam dostalo. Podle všeho se jim daří žít spokojený a klidný život, i s novým partnerem.

Příběh 8.

Matka, 30 let, rozvedená, 6 dětí (1, 2, 3,5 roku, 5, 7 a 9 let)

Tato matka má se životem v azylových domech již mnoho zkušeností. Nepochází z Břeclavi, ale před lety se sem přistěhovala. Do azylového domu přišla požádat o pomoc se třemi dětmi, a když odcházela, měla jich šest. Dosavadní životní cesta nebyla pro ni samotnou nikterak příznivá. Když se objevila v Domově sv. Agáty, a její poslední druh byl právě ve VT. Vlastní rodinu nikdy neměla, od narození vyrůstala v dětském domově, kde se toho moc nenaučila, což se v jejím v pozdějším věku také projevilo jako zásadní problém. Kromě absence základních hygienických a praktických návyků nezvládala péči ani výchovu svých dětí. Nejčastějším jídlem pro ně bylo jídlo z konzervy, protože vůbec neuměla vařit. Děti byly zanedbané, špinavé, a teplou sprchu nebo koupel poznaly až tady v Domově.

Automatickou součástí pobytu je pomoc pracovníků azylového zařízení. Ta se však mýjela účinkem a v případě této rodiny byla zbytečná. Matka odmítala jakkoli a s kýmkoli spolupracovat. S penězi ze sociálních dávek vystačila sotva pár dnů a na zbývající období jí musel Domov ze svých prostředků nakoupit alespoň ty nejzákladnější potraviny, aby děti vůbec přežily. Alkohol, nedostatek peněz a šest dětí, které nebylo jednoduché zvládnout, zavdávalo matce příčinu k bití dětí, hrubému zacházení a vulgárnímu jednání. Na místo, aby se snažila vytvářet dětem, alespoň na přechodnou dobu, provizorní domov, snažit se o zklidnění dětí ze zažívajících traumat, nechávala je často bez dozoru samotné, hladové a vracela se až v nočních hodinách pod vlivem alkoholu. S matkou bylo opakovaně jednáno

pro stabilní porušování pravidel Domova. I přes tyto výstrahy nebyla matka schopna vést takový život, který by dále nenarušoval již tak psychicky deprimovaný život dětí.

Pracovnice OSPOD doporučily u dětí vyšetření psychologem, ale matka opět mařila veškeré snažení lidí kolem. Přesto byly všechny děti umístěny buď do kojeneckého ústavu a větší do dětského domova. Jelikož se matce během pobytu v domově nepodařilo obstarat bydlení ani pro ni, odstěhovala se z města. Její odmítavý postoj má smutnou dohru. Podle posledních dostupných zpráv se měla nacházet ve VT. K možnosti, dát děti k adopci nebo do pěstounské péče, však odmítla dát souhlas.

Příběh 9.

Matka, 32 let, 3 děti (6, 10 a 13 let)

Matku do azylového domu přivezla Policie, kterou přivolali její sousedé v místě bydliště, když slyšeli strašný křik muže, pláč dětí a ženu volající o pomoc. Matka měla modřiny v obličeji, potrhané oblečení, psychicky na dně, stejně jako její tři plačící děti. Ihned byli umístěni na krizové lůžko a následující den dostali do užívání bytovou jednotku, matka tvrdila, že se nechce k manželovi vrátit. Bití a ponižování, jí i dětí, a každodenní hádky, trvaly několik let, jenže neměla sílu, aby nátlaku sobeckého a agresivního manžela odolala.

Tomu se podařilo zjistit, kde je žena i děti, a začal jí volat. Nejprve vyhrožoval, pak prosil, sliboval, že se změní, jen aby se vrátili. Bohužel tomuto nátlaku podlehly obě starší děti a začaly samy matku přemlouvat, aby odešly a vrátili se zpět domů, k otci. Měly tam své kamarády, přátele, svůj pokoj. Věděly přitom, že otec je násilník, alkoholik, matku bije, často dostanou i děti, vulgárně jim nadává, ale převažovaly u nich pocity vlastního přání a víra ve sliby otce. Tak dlouho je přemlouval, že po pár měsících se matka rozhodla vrátit s dětmi zpět k manželovi. Do rodinného prostředí, které bezpečným zázemím není již několik let a spíše se ještě zhoršuje. Protože matka nenašla pochopení u svých rodičů, kde situace byla obdobná, v něčem podobném sama vyrůstala, rozhodla se opět pro návrat domů. Nepomohly rady ani varování psychologa. Trestní oznámení na Policii nikdy nepodala.

Podle zpráv žije v současné době matka stále s manželem a dětmi a v podmínkách ještě horších. Byla nucena opětovně vyhledat pomoc Policie a podané trestní oznámení po pár dnech stáhla zpět. Také odmítla možnost opětovného přechodného pobytu v azylovém domě. I přes všechna tato úskalí o rozvod manželství nepožádala.

4.2 *Vyhodnocení kazuistik podle daných hledisek*

Z celkového počtu 9 zkoumaných případů domácího násilí, páchaného na dětech, jako je týrání, zneužívání a zanedbávání, jsem zjistila následující údaje. Celkem bylo v rodinách:

- 23 dětí - z toho 11 chlapců (47%) a 12 děvčat (53%)
- 16x - dítě 0 - 6 let (70%) - z toho 9x dívky (56%), 7x chlapci (44%)
- 6x 7 - 10 let (26%) - 3x dívky (50%), 3x chlapci (50%)
- 1x 11 - 15 let (4%) - 1x chlapec (100%)

- 14x dětí přímo obětí agresora (61%)
- 5 x týrání dívky – dcery (22% všech dětí - 42% z děvčat - 36% z týraných dětí)
- 7x týrání chlapce – syna (30% - 64% z chlapců – 50%)
- 2x pohlavní zneužívání dcery (9% - 17% - 14%)
- 7x zanedbávání dětí (30% ze všech, 4 dívky a 3 chlapci)
- 6x týráno více dětí v rodině (26%)
- 9x byla přítomna i obětí násilí matka (100%)

- 9x agresor muž (100%)
- 8x z toho agresor otec (89%)
- 3x současně agresor matka (33%)
- 2x současně agresoři oba rodiče (22%)
- 3x agresor jiná osoba (1x přítel matky, 1x prarodič, 1x přítelkyně matky,) – (33%)
- 4x agresor odsouzen k VT (44%)
- 2x neprokázané trestné jednání (22%)
- 3x doposud ve věci nerozhodnuto (33%)
- 3x staženo obětí podané trestní oznámení (33%)

- 3x nařízena ústavní výchova dětí (kojenecký ústav, dětský domov) (33%)
- 3x nařízeno otci vykazání z domu- 2x opakovaně (33%)
- 2x zákaz styku dětí s agresorem (22%)
- 1x etnikum – Romové (11%)

4.2.1 výskyt alkoholismu:

- 3x u matky (3x alkoholička) - (33%)
- 8x u otce, otčíma nebo příbuzného (7x alkoholik) – (89%)
- 3x oba dospělí partneři v rodině alkoholici (33%)

4.2.2 rodina (i primární) úplná – neúplná

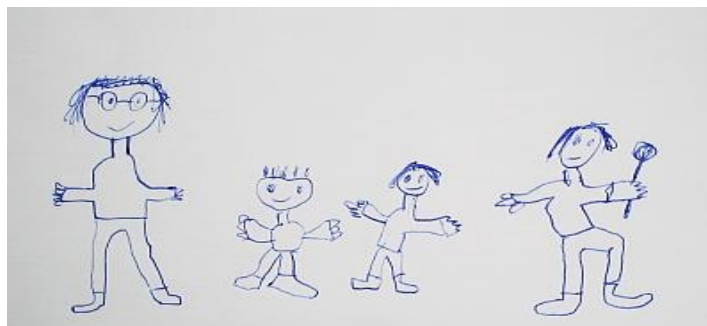
- 3x rodina neúplná (33%)
- 6x rodina úplná (67%)
- 3x chyběl v rodině vlastní otec (33%)
- 1x nahrazovala funkci otce přítelkyně matky
- 6x u matky neúplná primární rodina (67%)
- 2x u otce neúplná primární rodina (22%)
- 1x vyrůstal rodič v dětském domově (11%)

4.2.3 rodina sociálně slabá – dobře situovaná

- 5x sociálně slabá rodina (příjem jen ze sociálních dávek) – (56%)
- 4x příjmy ze zaměstnání, podnikání (44%)
- 7x u matky - původní rodina sociálně slabá (78%)
- 2x u matky – původní rodina příjem ze zaměstnání (22%)
- 5x u otce - původní rodina sociálně slabá (56%)
- 4x u otce – původní rodina příjem ze zaměstnání (44%)

4.2.4 výskyt domácího násilí v původní rodině agresora

- 7x u otce dětí (7x agresor) – (78%)
- 5x u matky dětí (56%) z toho 3x matka agresor (33%)

4.3 *Metody rozhovoru s odbornými pracovníky*

4.3.1 **Rozhovor s lékařkou z oblasti dětské a dorostové psychiatrie**

Dětská lékařka MUDR. Stehliková, působí více než deset let jako dětský a dorostový psychiatr a také rodinný psychoterapeut pro děti ze spádové oblasti Břeclavi. Její odborné působení, v případě domácího násilí páchaného na dětech, se odehrává zejména u těch dětí, u kterých již došlo, následkem hrůzného jednání agresora, k různým psychickým poruchám nebo postižením, třeba i již nevratným. Pracuje s dětmi do jejich 19 let věku, a pokud není léčba ukončena, přechází pacienti pod lékaře – psychiatra pro dospělé.

Návštěvy, a následná případná léčba dětských pacientů a ostatních klientů její ambulance, jsou uskutečňovány pouze na dobrovolnosti každého z nich. Spolupracuje jednak s oddělením orgánu sociálně-právní ochrany dítěte na Městském úřadu a také s Policií. Není znalkyní v oboru soudní psychiatrie, ale v případě požadavku ze strany státních orgánů poskytuje výpisy ze zdravotní dokumentace, posudky a vyjádření ke svým klientům pro další řešení případu. Každý týden, i několikrát, je kontaktována základní školou, kde je problémové dítě s poruchou chování, je agresivní, nebo naopak se u dítěte vyskytuje deprese. Škola tak zprostředkovává pro rodiče kontakt pro dítě v její ambulanci. Největší počet dětí je ze škol z Břeclavi.

„Jejíma rukama „projde“ ročně v průměru asi 500 pacientů ze všech oblastí kdy jejich léčba není záležitostí krátkodobou, ale několika let, mnohdy i na celý zbytek života.

„*Tady nastává práce pro mne“ povídá paní doktorka, „aby zahájila vhodnou terapii nejenom s dítětem, ale i s rodiči nebo rodičem. Problém ve výchově, chování nebo jiné nezvyklé jednání dítěte, bývá většinou až druhotné a signálem, že se něco děje. Je proto nutné hledat citlivým přístupem a vhodnými postupy příčiny. Vzhledem k tomu, že vše se u mne děje na dobrovolnosti klienta, už jeho první krok je dobrým začátkem pro pomoc dítěti i rodině. Sporadicky se stává, že mne vyhledá samo dítě. To jde spíše u teenagerů, ale vždy musí být spolupráce zpočátku s rodiči. Právě pro věkové rozpětí dětí je nutná jejich účast. Nejčastější jsou u mne případy z nižšího stupně základní školy, ale mám i 1,5 roční týrané dítě. Co se týče týrání nebo pohlavního zneužívání, vyskytují se u mne asi 3 děti za půl roku. Nejčastějším pachatelem je nevlastní otec, matka také. Jde o bití, týrání i sexuální zneužívání. Sice se v různých statistikách uvádí, že jde o rodiny ze všech sociálních vrstev, ale ke mne se dostávají ti, kteří nejsou úplně na samém konci žebříčku, ale slabší, neschopní si sami pomoci, ale přitom mají zájem neutěšenou situaci řešit. Často se vyskytuje v rodině nezaměstnanost*

a užívání alkoholu. Jednoznačně se mi potvrzuje, že důvodem jednání rodičů nebo vychovatelů dítěte, je prostředí jejich vlastní rodiny, nápodoba v podobě patologického chování v původní rodině.“

Co se týče délky terapie, tak ta je podle doktorky Stehlíkové různá. *„Jednak se řídí podle zájmu klienta, jeho dobrovolnosti, a pak podle jeho zdravotního stavu, nutnosti být v péči. Způsob léčby, postupů, je různý. U malých dětí vedu „směr vývoje terapie“ já, ale u starších je to vždy na klientovi. Já jsem pro něj jen návodcem, poradcem, usměřuji jeho cesty k řešení, co klient chce. Vedu s nimi rozhovor, terapie je i formou hry, kresby. A pokud je to zapotřebí, léčím i farmakologicky např. předepisuji léky proti úzkosti.“*

Největší počet případů má svůj začátek už v období 90. let, kdy se začalo o problému domácího násilí, týrání a zneužívání dětí hovořit stále častěji. *„Pořád však existují velká množství případů, které nejsou odkryty, o kterých se spousta lidí domnívá, že by naplňovaly skutkovou podstatu trestného činu, ale chybí dokazování. Já ve své praxi lékaře vidím obrovskou rezervu. Legislativně upravit zákonnou povinnost pro rodiče, aby terapie byla jako povinnost a ne dobrovolnost, jako je tomu nyní,“* a tímto uzavírá své vyprávění MUDr. Stehlíková.

4.3.2 Rozhovor s vedoucí pracovnící oddělení OSPOD MÚ

Vedoucí oddělení OSPOD na Městském úřadě v Břeclavi je Mgr. Gasnářková. Nejenže mnoho let vykonává činnost na tomto úseku péče o dítě, ale je výborně profesně i odborně vybavena pro práci sociálního pracovníka.

Proto jsem si ji zvolila nejen jako vedoucí mé práce, ale aby mne jejím úvodním rozhovorem poskytla podstatné a důležité informace: *„Problematika domácího násilí a také týrání, je případ od případu jiný. Co dodat k tématu o týraných, sexuálně zneužívaných a zanedbávaných dětech. K tomu můžu jednoznačně říci, že není pravdou, že se dříve mezi lidmi o tomto problému moc nemluvalo. Případů týraných dětí a domácího násilí stále narůstá. Často se setkáváme s lhostejností k týrání dětí ze strany veřejnosti. Lidé slyší, vědí, ale není zájem řešit. Co se nám naopak stává, že přijde poštou anonym a my jsme alespoň za toto rádi. Ihned se věc musí prošetřit. Proto vyrážíme do terénu a citlivými postupy zjišťujeme, co je pravdy na zaslaném udání. V průběhu roku máme na oddělení hlášeno v průměru okolo 15 případů, podnětů. Jedná se jak o hlášení anonymní, tak ze strany škol,*

Policie, lékařů. Teprve důsledným a citlivým zjišťováním podaných skutečností se prokáže, zda šlo jen o soužití mezi rodiči, „vyřizování účtů“, nebo o oprávněné podezření. Počet případů, kde se prokáže jednoznačně trestný čin, se pohybuje ročně kolem 6 případů.

U prokázaných případů týrání jsme několikrát museli sáhnout k tomu, že jsme rodiče zbavili rodičovských práv a děti byly dány k osvojení do náhradních rodin. Vždy se snažíme dát nejprve přednost někomu z rodiny, např. prarodičům, zda by se nemohli o děti starat. Zároveň stanovujeme v těchto rodinách dohled nad dítětem a případy dále sledujeme.

U prokázaných případů zejména sexuálního zneužívání se téměř vždy stává, že tyto děti, které mi před očima dospívají a přicházejí pak v dospělém věku za námi, navazují těžce sexuální kontakt s opačným pohlavím, bojí se vstoupit do manželství a mít sexuální život. Je to v každém případě celoživotní trauma.

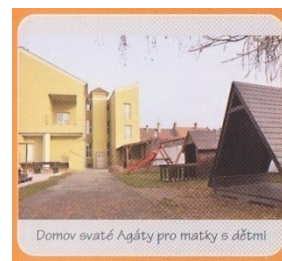
Psychické týrání je velmi těžko prokazatelné, a na rozdíl od fyzického, není v trestním zákoně pevně zakotveno. Tělesné týrání se dá dobře navíc podchytit odborným lékařem. U případů sexuálního násilí nemohu za náš region říci, že by byla vzrůstající tendence, což je velmi dobře. Měli jsme případy, že šlo o výmysl dítěte, které bylo donuceno rodičem, buď pro neoprávněné výhody, nebo chce samo dítě ublížit v rodině tomu. Tyto poznatky máme z praxe od psychologů, kteří nám zpracovávají znalecké posudky pro další naši práci. Proto musíme postupovat u každého případu velmi citlivě, neboť může jít v konečném důsledku o neoprávněné označení pachatele, pošpinění dotyčného ze závažného trestného činu, ale i jeho celé rodiny, což může mít za následek nezvratné dopady. Musíme si uvědomit, že pracujeme s lidmi z malých vesnic i měst, kde se všechno hned rozkřikne mezi lidmi. Špatné je také medializování případu ve fázi vyšetřování, přičemž pravda se ještě nezná, ale již tak to může rodinu zničit.

Pro případ, že matka s dětmi utekly z bytu bez dokladů, oblečení, s tím, že doma je páčáno, na dětech i na ní, domácí násilí ze strany manžela, máme azylový dům v Poštorné, a jsme za něj rádi. Často přijdou ve večerních a pro takové případy je přichystáno krizové lůžko. Většina případů je spojena s alkoholem a potom dochází k fyzickému napadení, které se stále opakuje, až je to pro děti i matku neúnosné a jednoho dne se rozhodne utéct nebo i odejít při takovém útoku na ně. Nejde v žádném případě jen o rodiny sociálně slabé. Naopak často jde o vysokoškolsky a středoškolsky vzdělané rodiče, kdy z naší praxe je týrání častěji právě u této intelektuální skupiny. Matky opakovaně odcházejí od agresora a vrací se zase zpět domů. Příčiny jsou často různé. Jednou je to tlak ze strany dětí, aby se vrátili za svými kamarády, domů, jindy přinutí finanční situace samotnou matku nebo i to, že pořád svého manžela milují.

Pokud byste měla dotaz, což často míváme ze strany novinářů, zda jsme zaevidovali případ násilí páchaného na mužích, tak i dnes odpovídám, že za celou svou praxi jsem se setkala pouze s jediným případem, kdy muž nahlásil, že je svou manželkou bitý. Je to možná i proto, že muži se stydí takovou skutečnost přiznat, je to pro ně ponížení. Proto jsou hlavní a mnohdy i závažné případy páchaného násilí spojené s násilím na dětech a na ženách.

4.3.3 Rozhovor s ředitelkou Domova svaté Agáty v Břeclavi

Břeclav je jednou, z ne mnoha obcí, které nabízí pomoc a přístřeší ohroženým matkám a jejich dětem v azylovém domě. O činnosti a fungování takového zařízení jsem požádala ředitelku paní Mgr. Vojtkovou. Zprvu mne provedla celým objektem, abych si udělala představu o podmínkách života klientek domova, a pak jsme se vrátili do její útulné kanceláře pro uskutečnění narativního rozhovoru, protože paní magistra přesně věděla, o čem povídat. Zde je její vyprávění:

„Dnešní podobu Domova sv. Agáty Břeclav vidíte již po celkové rekonstrukci, která probíhala od roku 2001, kdy ještě do původního objektu byla přijata první matka s dítětem, začátkem dalšího roku přibyly další dvě. Pak to šlo velice rychle s obsazováním volných kapacit. Rekonstrukce se zbrzdila v roce záplav, kdy byly peníze použity na pomoc lidem této katastrofy, ale dokončení se podařilo v roce 2004. Domov nyní nabízí 14 bytových jednotek, z toho 1 je krizová a 1 s bezbariérovou úpravou. Součástí pokoje je sociální zařízení, kuchyňská linka, lednička, a je určena pro matku až se 3 dětmi. K dispozici je společná prádelna, sušárna, kulturní místnost, dílna a zahrada. Maximální délka pobytu je na 1 rok.

Působíme při Oblastní charitě Břeclav, ta je organizační složkou Diecézní charity Brno. Jsme nestátní neziskovou organizací a 70% příjmů na provozní tvoří finanční zdroje z Ministerstva práce a sociálních věcí, Jihomoravského kraje a od okolních obcí. Provoz stojí ročně cca 3,5 – 3,7 mil. korun. Městský úřad v Břeclavi přispívá částkou 150 tisíc korun, také od obcí např. Mikulov, Šakvice, takže celkem na příspěvcích dostáváme asi 500 tisíc korun. Zbývající peníze si musí zajistit Domov vlastní činností a šikovností (od uživatelů, sponzorů, i anonymních, z projektů evropské unie, a též z pořádaných sbírek). Například pobytu v létě

nebo v zimě zaplatí dětem našich klientek skupina „motorkářů.. Jde zejména o akce pořádané školami, na které nemají matky „našich“ dětí peníze. Spolupracujeme s neziskovou organizací SPONDEA v Brně, Občanskou poradnou Břeclav, s OSPOD v Břeclavi, Mikulově a dalšími. K získání prostředků na činnost, provoz a platy pracovníků domova i oblastní charity, musíme na každý kalendářní rok zpracovávat pro MPSV, kraje, obce, Projekt s podrobným popisem veškeré činnosti na dané období a na požadovanou konkrétní částku.

Je nás celkem 7 pracovníc, pouze ženy. Já, 1 sociální pracovníce a 5 pracovníc sociální péče. Naším cílem je pomoc těhotným ženám a matkám s dětmi, které se ocitly v tíživé situaci. Nepečujeme o ně, ale je snaha je stabilizovat jejich těžkou životní situaci, pomoci v krizi, nabídnout střechu nad hlavou, klid a bezpečí pro matku i děti. Ve spolupráci se státními i nestátními orgány pomáháme začlenit se do společnosti, a pokud je to jenom trochu možné, i návrat do rodiny. Vedeme ženy k vlastní zodpovědnosti za sebe i dítě, k samostatnému řešení problémů, a tím minimalizovat závislost na sociální pomoci. Samy si vaří, uklízí. Matky platí měsíčně nájem a jeho výše je dána vyhláškou pro matku 70,- Kč, pro dítě 40,- Kč, těhotná matka hradí 100,- Kč denně. V této částce jsou zahrnuty náklady i na energie, jako je voda, plyn, elektrika. Pomáháme při výchově dětí, vedení domácnosti (návuk základních domácích prací, šití, pletení aj.), při vyřizování sociálních dávek, osobních dokladů, zprostředkujeme zdravotní i právní pomoc, pomoc nenarozenému dítěti, program na vývoj dítěte a péče o něj, program zaměřený na zlepšení vztahu k dítěti a k nejbližší rodině, poradenskou pomoc při zajišťování bydlení a také materiální výpomoc (charitativní šatník, potraviny při nouzovém bydlení).

Azylový dům představuje komplex služeb poskytujících individuální, důstojnou, nepřetržitou a koncepční pomoc ženám a jejich dětem, kteří se ocitli v tíživé rodinné situaci. Jedná se především o bydlení, jako útočiště před domácím násilím. Ženy i děti jsou často týrány nejen psychicky, ale i fyzicky, a vlastní rodina jim nedokáže pomoci. Služby poskytujeme nepřetržitě 24 hodin. Jsme schopni nabídnout ubytování na krizové jednotce, dát základní potraviny a ošacení, vše bezplatně max. na 3 dny. Její situaci řešíme zásadně společně podle „Individuálního plánu“. Vyslechneme ji a seznámíme s možnostmi, co můžeme dělat my, a co může ona. Ptáme se na její představy a její možnosti. Spolupracujeme s úřady práce, obecními a městskými orgány, především s OSPOD. Pomáháme při vyřizování žádostí na úřadech. Nahlašujeme děti do školy a poprvé je tam zavedeme společně s matkou.

Podmínkou pro přijetí je matka s dětmi do 18 let, žena ve vysokém stupni těhotenství, v ohrožení života, týraná, vystavená psychickému i fyzickému násilí, v rozvodovém řízení,

svobodná matka, žena se zdravotně postiženým dítětem, matka s dětmi z romské populace, která je v sociální nebo bytové krizi. Důvody, pro které nelze ubytovat klientku, je závislost na drogách a alkoholu, vážnými psychickými problémy, ženu bez dětí, nebo která odmítá dodržovat závazné předpisy - Domovní, organizační a provozní řád zařízení.

Poptávka vysoce převyšuje nabídku. Převažují ženy ze spádových obcí z Břeclavska, ale je zde i matka z Prahy, Brna. Přijetí je na základě žádosti nebo telefonicky. Naši pomoc vyhledávají ženy s dětmi, které jsou oběťmi domácího násilí, také dívky odejité přímo z dětského domova, ženy s dětmi, kteří byli vystěhováni z důvodů neplacení nájemného a také těhotné ženy, které chtějí dát dítě k adopci. Jde většinou o případy z nižších sociálních vrstev, z 90% nezaměstnané nebo na mateřské dovolené, kuřačky, zadlužené. Nemají bydlení, práci, majetek, pouze dluhy a děti, v průměru 3 i více. Jediným jejich příjmem jsou sociální dávky. Bojují s dluhy, které opět řeší dluhy. Mnohdy jim nezbude ani na jídlo pro děti, paradoxně na cigarety pokaždé, i si vypůjčí! Proto činnost sociálních pracovníků spočívá také v kontrole, zda mají matky uvařeno, zda děti odešly čisté do školy, zda nakoupily potřebné potraviny.

Činnost domova se řídí platným zněním zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Provoz potom tzv. Standardy, stanovené Ministerstvem práce a sociálních věcí. Celkem je jich 15 a dalších 70 příloh. Největším problémem v praxi, se kterým se obdobná zařízení potýkají, je nejasnost výkladu pravidel pro poskytování služeb vyplývajících ze zákona. Jsou to každodenní situace, které přináší život, ale platná metodika s nimi nepočítá. V případě, že dojde k problému, který není přesně formulován, není postup řešení, může být zvolený postup v konečném důsledku považován za protiprávní jednání. Proto by se hodil právník, absentuje i pracovník pro metodickou činnost, ale stejně jako jinde, vše se odvíjí od finančních možností zařízení a zaplacení takovéto důležité služby. My spolupracujeme s psychologem, Policií, psychiatrem a možnost využití jejich služeb klientkám doporučujeme. Z Horké linky z Brna dojíždí supervizor Mgr. Horák, asi 5x ročně na 3-4 hodiny. Jde o sezení, kde je nám poskytována odborná rada, pomoc při řešení určitých postupů. Zajišťuje pro naše pracovníce sociálně-právní minimum. Tuto činnost hradíme na základě uzavřené Dohody.

Ne každé dítě má štěstí na klidný domov v základním modelu rodiny, který se objevuje na prvních dětských výkresech. Jsou situace, kdy dítě nemůže pastelkou vyjádřit pocity štěstí, protože je donuceno opustit známé prostředí a ulehnout do cizí postýlky. Vedle babiček, dětských domovů a ústavů se na seznamu přechodného bydliště ocitla zařízení známá jako azylové domy a jedním z nich je Domov svaté Agáty v Břeclavi. "a tímto krásným dovětkem dokončila paní ředitelka Vojtková své povídání.

4.4 Shrnutí výsledků všech kazuistik i rozhovorů

Celkem prováděna analýza u 9 případových kazuistik.

V rodinách bylo 23 dětí - z toho 12 děvčat a 11 chlapců.

„Pouze“ 14 dětí (61%) se stalo obětí buď týrání (5 děvčat a 7 chlapců), sexuálního zneužívání (2 děvčata) anebo zanedbávání (4 děvčata a 3 chlapci), přímým příbuzným nebo jiným členem domácnosti. Ve 100% se jednalo o pachatele muže, z toho 8x jím byl otec a 1x prarodič. Ve 3 případech byla současně pachatelem i matka, 1x přítelkyně matky a 1x přítel matky.

Alkohol: výskyt v 90% případů, 7x muž alkoholik. Matka závislá na alkoholu ve 3 případech.

Rodina: v 70% se jednalo o rodinu úplnou, kde byla zastoupena funkce otce. Ne všechny páry byly manželi, ale žili spolu jako druh a družka.

Sociální úroveň rodiny: v 5 případech žila rodina dlouhodobě pouze ze sociálních dávek, 4 rodiny měli příjem ze zaměstnání nebo jiné výdělečné činnosti. U 7 matek a 5 otců žila jejich původní rodina na hranici životního minima a také pouze z dávek státu.

Násilí v původní rodině agresora: v 80% případů se domácí násilí vyskytovalo již v původní rodině muže agresora. V případě 3 matek, které současně páchaly násilné výchovné metody na svých dětech, bylo rovněž domácí násilí v jejich primární rodině.

U 67% matek a 22% otců vyrůstali v neúplné původní rodině, bez otce, pouze s matkou.

Jen 4 případy (44%) byly ukončeny výkonem trestu pro pachatele násilného jednání. Zatím není ve věci rozhodnuto ve 3 případech a ve 2 nebylo prokázáno týrání dítěte ani jiné osoby.

V případě 3 dětí byla soudem nařízena ústavní výchova. Ve 2 se jednalo o kojenecký ústav a v 1 o dětský domov. Obě děti z kojeneckého ústavu pak plynule přešly do dětského domova.

Pouze v 1 případě bylo dítě zařazeno pro náhradní rodinnou péči s možností i případné mezinárodní adopce. Doposud je dítě v ústavní výchově, nenašel se vhodný zájemce.

Jen 1 rodina byla jiného etnika, jednalo se o Romskou rodinu.

Shrnutí 3 provedených rozhovorů s odborníky

Ve všech případech dochází klientela postížená domácím násilím v rodině dobrovolně, bez zákonné povinnosti. Jedině pracoviště OSPOD je aktivním, ze zákona, ve vyhledávání a zde jsou i případy, kdy musí následně postupovat v dalších krocích s orgány činnými v trestním řízení.

Všechny tři úseky v této sociální oblasti spolu úzce spolupracují. Lékařka pracuje s klienty, kteří již následkem násilného jednání, trpí psychickou či jinou poruchou, a jejím úkolem je snaha vyléčit pacienta. Domov svaté Agáty rovněž poskytuje péči obětem násilí, ale po materiální stránce, tedy střechy nad hlavou a samozřejmě další odborné návody a praktické rady v jejich životě. Zde se starají matky i s dětmi o sebe. OSPOD je institucí, ze zákona a může, mimo jiné, působit i v rámci primární prevence.

Spádová oblast v rámci regionu je stejná pouze v případě OSPOD a lékařky, azylový domov poskytuje služby všem z celé republiky.

Počet dětí – klientů se u všech tří institucí až tak od sebe neliší. OSPOD má ročně několik podání na podezření z týrání a dalšího patologického jednání, a pouze přibližně 6 případů je dále v evidenci pro potvrzení trestného činu na dítěti a dále se s ním pracuje. Na dětskou psychiatrii dochází ročně do její ordinace opět přibližně 6 dětí týraných, zneužívaných i zanedbávaných. Během roku je, z celkových 14 lůžek v azylovém domě, poskytnuto bydlení cca 3 matkám s dětmi, které byli obětí agresora. Avšak naopak matky z břeclovské spádové oblasti hledají pomoc v jiném městě nebo obci.

Všechny spolupracují se školami, které nejvíce „dodávají“ pacienty, a pak také s Policií. OSPOD a Domov mimo to ještě s dalšími státními i nestátními organizacemi v rámci svých kompetencí.

Alkohol: ve všech případech je shodnost, že v převážné většině je výskyt alkoholu u agresora.

Primární - původní rodina agresora: opět nejčastějším důvodem jednání rodičů nebo vychovatelů dítěte, je prostředí jejich vlastní rodiny a následně pakv podobě patologického chování vůči svým dětem i jejich matce.

Sociální úroveň rodiny: zde je rozdíl dosti markantní. Zatímco u lékařky převažuje rodina spíše ze střední vrstvy obyvatel, ale má snahu situaci řešit. Ani v jednom případě se nejednalo o romskou rodinu. Oproti tomu do azylového domova přichází klientky žijící pouze a jen z dávek státu, zadlužené, bez práce, bez vlastního bydlení, často jsou mezi nimi i romské matky s dětmi. OSPOD to zastřešuje a řeší případy ze všech oblastí a sociálních tříd.

Agresor: u všech tří organizací je v 90% všech případů domácího násilí, týrání a zneužívání dětí, pachatelem muž, zejména otec, nevlastní otec nebo přítel matky. U zanedbávání dětí je to zejména ze strany matky nebo obou rodičů dohromady.

Latence: shodně všechny tři respondentky potvrdily, že je obrovské procento skrytých případů, o kterých se ví, že existují nebo byly spáchány, ale není cesty, jak tyto případy „dostat na povrch“ a učinit tak zákonu za dost.

ZÁVĚR

Při kvalitním posuzování, hodnocení, co je a není týrání dítěte a naopak, co je „jen“ špatné zacházení, je nutné brát v potaz všechny možné okolnosti, které vedly pachatele k netolerovanému chování, např. i etnickou příslušnost k určitému národu. Zajisté se shodneme na tom, že v romské rodině budou praktikovány jiné výchovné normy, než u většinové společnosti. Upravit zákonné vymezení a jasně definovat hranici jednotlivých termínů násilného chování, navíc v kontextu dané kultury, není možné stanovit. Praxe i případové kazuistiky názorně ukázaly, že není možné v silách jednoho odborníka okamžitě adekvátně posoudit týrání dítěte, a v případě sporného názoru jej konzultovat a mít možnost při objasňování angažovat dalšího pracovníka. Nehledě na to, že zjišťování skutkové podstaty trestného činu je velice náročná a traumatizující procedura pro samotnou oběť, zejména dítě.

Ne vždy je případ násilného jednání způsoben nevhodnou výchovou, kterou pachatelé kopírují ze své původní rodiny. Zde vyvstanou jiné spouštěče u agresora, které se projeví později, až třeba v dospívání nebo dospělosti. Až zátěžové situace, jako je narození dítěte, ztráta zaměstnání, nemoc aj., jej dovedou k odlišným reakcím na jinak běžné situace. Do té doby může být vynikajícím člověkem, kamarádem, milujícím partnerem.

Důležitá je, dle mého názoru, práce sociálního pracovníka v tom smyslu, že bude vycházet z evidence případů a cíleně se zaměří a vyhledává ty rodiny, kde se již dříve, v dětství dnes již dospělého rodiče, vyskytovalo násilí na někom z rodiny. Zde je více než pravděpodobné, že dítě týrané nebo dítě, které vyrůstalo v problémovém prostředí, bude násilné jednání samo ve svém životě praktikovat. V našich právních normách je dáno, že jsou to právě OSPOD, které mají aktivně vyhledávat..., cíleně působit..., pomáhat Skutečnost je však taková, že chybí dostatečný počet kvalifikovaných pracovníků, ani nejsou vytvořeny dostatečné pracovní podmínky pro jejich odbornou a soustavnou činnost. Dnes vychází, v přepočtu na 1 sociálního pracovníka OSPOD, asi čtyři sta případů ročně, které má v řešení. Namísto, aby byly do praxe zařazeny vhodné programy na pomoc oběti i její rodině, poskytovaných v jejich domácím prostředí, rozhoduje soud, ve většině případů, umístěním dítěte do ústavní výchovy (samozřejmě to neplatí, pokud je ohrožen jeho život, anebo je vážně ohrožena jeho výchova).

„Ideálem efektivní intervence by mělo být promyšlené vedení případu, které organizuje práci s dospělými i s dítětem, podle povahy problému a vývoje případu, aby jeden pracovník byl koordinátor všech intervencí a byl v této roli všemi dalšími aktéry

akceptován. V ČR narážíme na nejasné kompetence poskytovatelů služeb, na rivalitu státních i nestátních organizací a na resortní bariéry.“²³

Každý případ násilí páchaného na dětech je výjimečný, naprosto neopakovatelný a životní zkušeností nepřenosný. Proto je na společnosti, na zájmu všech jejích jednotlivých komponent, ochota pomoci, snaha převést oběť přes všechny spletnosti její bolesti, stud a nedůvěru, aniž bychom sami přivodili další „zranění“. Povědomí veřejnosti o týrání, zanedbávání a sexuálním zneužívání dětí, je limitováno v naší společnosti dlouhodobým tabu o této problematice. Metodologický průzkum násilí páchaného na dětech je dán citlivostí a obtížností volby, jaký vhodný postup použít ke zjišťování relevantních a validních faktů tak citlivé záležitosti.

Vzhledem k tomu, že se jedná o závažné porušování práv dětí, je zapotřebí, aby mnou zjištěná fakta, uvedená ve zlomku množství kazuistik násilí páchaného na dětech, nenechala nikoho chladným a že výsledky snah všech institucí budou znát odpovědi na otázky, a tím zejména primárně působit do všech společenských a kulturních oblastí.

Je tedy potřeba nejen vytvářet teoretické návody a publikace, jak působit na veřejnost, předcházet patologickým jevům a kde hledat příčinu a její odstranění, ale to nejdůležitější, co případná oběť v praxi potřebuje, je rychlá a právní ochrana státu. Jedná se o celospolečenskou záležitost na všech úrovních. Protože o výchovu dětí „pečuje“ stále více osob a institucí, a je nezbytné, aby ze strany rodičů, i ze strany státních orgánů a jiných organizací, probíhala jejich činnost jednotně a ve vzájemném souladu a bez zbytečných mocenských prvků.

Skutečnost je však taková, že zejména nestátní a neziskové organizace poskytují střechu nad hlavou, radu a pomoc se svěřit týraným dětem, ženám, ochranu před agresorem. Úroveň fungování státních institucí je zkosnatělá, pravomoci jsou roztržštěné, součinnost sice existuje, ale pouze na individuální úrovni každé z nich. Doposud není zákonný centrální a jednotný systém řízení a stávající působnost státu je rozdělena, z hlediska kompetencí, pod různá ministerstva. Záležitosti rodiny řeší ministerstvo práce a sociálních věcí, oblast školství zase ministerstvo školství, činnost Policie spadá pod ministerstvo vnitra, trestní oblast pod ministerstvo spravedlnosti, zdravotnická oblast do resortu ministerstva zdravotnictví, a práce sociálních pracovníků oddělení sociálně–právní ochrany dětí pod příslušné městské úřady

²³ MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi*. Vydání 1. Praha: Portál, 2005, 352 s. ISBN 80-7367-002-X, s. 32.

Výsledkem je stav, který je sice poměrně dobře ošetřen po legislativní stránce, ale který v praxi vykazuje řadu nedostatků, chyb a rezerv. Tato situace se stává čím dál méně udržitelnou, protože stávající systém neslouží účelu, pro který je vytvořen. Tedy k nápravě, podpoře a pomoci ohroženým dětem a jejich rodinám a prevenci sociálně patologických jevů. Zajistit v naší republice fungování rodinné politiky nejen na poli ústředním, ale zejména na úrovni obcí a krajů.

K sepsání své práce jsem použila dostupnou odbornou literaturu, statistické údaje z ministerstva vnitra, policie, články a stati z internetové sítě. V části výzkumu jsem volila kvalitativní metody, jako jsou případové kazuistiky oddělení OSPOD Břeclav a azylového domu v Břeclavi, narativní rozhovory s pracovníci sociálního odboru OSPOD v Břeclavi a lékařskou z oboru dětské a dorostové psychiatrie, a nakonec narativní rozhovor s ředitelkou Azylového domu svaté Agáty v Břeclavi a také s jejich klientkou. Současně jsem uvedla záznamy z terénní práce na oddělení orgánu sociálně-právní ochrany dětí odboru sociálních věcí Městského úřadu v Břeclavi.

Velkou rezervu vidím v práci sociálního pracovníka, kdy pracovníci OSPOD, z nedostatku pracovních sil, se omezují pouze na kontrolní řešení krizových situací. Byl zjištěn nedostatek času zejména na výkon preventivních aktivit, jako je poradenství, provádění dostatečného počtu šetření, vyhledávání ohrožených dětí, terénní práce s rodinou, aj. Velmi zatěžující, i když zajisté nutná, je vnímána administrativní činnost. Proto by měl být zájem státu, aby se stal pomocnou rukou v nouzi, a ne obávaným represivním úřadem.

V samotném závěru bych sdělila čtenáři poslední příběh. Ač nerada své soukromí veřejně prezentuji, já sama jsem byla obětí agresora, svého prvního manžela. Začalo to asi před 20ti lety a období „teroru“ trvalo skoro 5 let, kdy pouhým jediným, rozumným řešením bylo nakonec rozvedení našeho desetiletého manželství. Ano. Situace se vyřešila po psychické i fyzické stránce pro mne. Avšak šrámy na duši mých dvou, tehdy pěti a tříletých dětí, jejich psychické trauma, počáteční nenávisť vůči mne, jako matce, a strádání po otci, ze strany dnes již dospělých dětí, jim nikdy nikdo žádnou sebelepší terapií nevymaže.

Dlouhotrvající rodinnou agónii, a patovou situaci, zapříčinil nejenom můj strach o další existenci rodiny po případném rozvodu, ale zejména strach z okolí. Má původní rodina, stejně jako bývalého muže, byla všude velmi vážená a za tehdejší konvence platilo: manželka má za úkol držet rodinu pohromadě za všech situací. Naprosto se vylučovalo, aby si některá šla kamkoli stěžovat, hledat náhradní střechu nad hlavou, obrátit se o pomoc a vůbec se „pochlubit“, že ji dal muž „pár facek“. Skoro nemyslitelné. A pokud se tak náhodou stalo,

účinek právní legislativy, z mých zkušeností, vyzněl do ztracena pro tvrzení proti tvrzení, neochotě prát špinavé prádlo nebo mlčící většině ze strany svědků, sousedů.

Příčiny dnes vidím ve více souvislostech. Jednak v tabuizovaných oblastech v rodině, škole i médiích, jako byla sexuální výchova, oblast dospívání a příprava na manželství a rodičovství. V 80. letech byl takový postoj naprosto normální. Nikoho ani nenapadlo, že by se měl na něco zeptat, když ani nevěděl na co. Zda byl v rodině alkoholik, zda chování rodičů vycházelo z nápodoby jejich rodinného prostředí? Takové termíny zněly jako ze sci-fi románů, než prostředí domova a okolí. Proč nepřiměřené trestání bylo normou nejen doma, ale i ve školách? Když si spolužačka v šesté třídě, s modřinami po celém těle, obdrženými od otce za dvojku z matematiky z písemky, vyslechla pouze suché konstatování soudružky učitelky, že asi musela tatínka hodně nazlobit, protože kdyby se více snažila, mohla mít známku lepší!

Bohužel pro mne, dnes již dokážu pojmenovat a zařadit případy známé z mého okolí, a také ten můj. Víím, že problém domácího násilí nebyl a není jen záležitostí rodin sociálně slabých, neúplných, pokaždé nemusel hrát roli alkohol, a také rodina se nemusela nacházet na okraji sociálního vyloučení.

Problém „nápravy společnosti“ vidím v několika generacích. Proč? Zdůvodním. Já, i bývalý manžel, jsme v produktivním věku a máme děti, které zažili domácí násilí „na vlastní kůži“. Naši rodičové, nynější dědečci a babičky, nám připravili hojnou půdu pro zdárný život. Ne vždy se tak dělo u všech mých vrstevníků. Přestože já jsem ve své původní rodině nezažila nic podobného, ani bývalý partner, nemohli jsme tedy nápodobou praktikovat užité výchovné metody. Přesto jsem je zažila i se svými dětmi, které mají doživotně pošramocenou duši a nikdy se této hrůzy nezbaví. Nyní již sami stojí na prahu plánování a založení vlastní rodiny, a můžu se tedy, dle statistických čísel a výzkumných údajů, logicky obávat, že budou pokračovat v podobných praktikách ony u svých dětí, podle vzoru svých rodičů? Nebo naopak věřit, ve zdravý rozum, že budou patřit právě mezi „ty neuváděné v publikacích“, jelikož jejich zážitek z dětství je vždy zastaví, pokud by něco podobného chtěli páchat ve svých nových rodinách. Můžeme tedy doufat, že nynější generace prarodičů, našich rodičů, byla pro mou střední generaci výstrahou a již děti našich dětí budou daleko více chráněni proti těm, kteří si je pořídili.

Resumé

V diplomové práci jsem zvolila problematiku domácího násilí páchaného na dětech z pohledu OSPOD v regionu Břeclav. Že se jedná o celosvětový problém společnosti, není nutné se více rozepisovat. Bohužel se nevyhnulo ani naší zemi, ba naopak se jeví stále větší potřeba vznikat další a nové nestátní organizace, které stále více apelují na veřejnost z hlediska tohoto hrůzného jednání na dětech.

V obecné rovině pojednávám o vymezení asociálního jednání, které se objevuje nejčastěji v rodině dítěte, tedy oběti, která mu, podle zákonných norem, má zajistit zdravý vývoj. Mimo to poukazuji na důležitost výchovy u dalšího aspektu, jakým je prostředí např. školy, vrstevníků. Krátce popisuji dopady na oběti syndromu CAN, včasné rozpoznání příznaků, a v neposlední řadě i následnou sociální práci s obětí i pachatelem.

Rovněž zdůrazňuji legislativní hledisko, které je důležité zejména v oblasti ústavního, trestního i sociálního práva právní ochrany dětí. Nezastupitelnou a důležitou úlohu hrají zejména sociální pracovníci orgánů sociálně-právní ochrany dětí, jejich vzájemná spolupráce s ostatními státními i neziskovými organizacemi. Právě poslední jmenované zde již mají své nezastupitelné místo a významnou měrou se podílejí na odhalování těchto nežádoucích jevů.

V odborné části práce jsem provedla několik narativních rozhovorů, a to s odborníky ze tří různých oblastí - lékařské, sociální a dobrovolnické činnosti. Použila jsem metodu analýzy případových kazuistik a rozhovoru s klienty OSPOD Břeclav a azylového domu v Břeclavi, kteří byli oběťmi domácího násilí nebo svědky násilí páchaného na dětech. Chtěla jsem zjistit, že příčiny vzniku násilí páchaného v rodině na dětech, v břeclovském regionu, se dějí v rodinách sociálně slabých, u některého člena rodiny se vyskytuje alkoholismus, zda jde o rodinu neúplnou nebo dobře situovanou, a zda se u oběti domácí násilí již v minulosti vyskytovalo.

Svou činnost jsem vykonávala ve spolupráci s pracovníky OSPOD odboru sociálních věcí Městského úřadu v Břeclavi. Navštívila jsem azylový dům pro matky s dětmi Domov svaté Agáty v Břeclavi a lékaře psychiatra pro děti a dorost.

Výsledkem zjištěných údajů bylo, kde a zda hledat možné cesty, způsoby nebo varianty, jak zefektivnit činnosti sociálních pracovníků OSPOD, aby konečným výsledkem všech zainteresovaných orgánů se postupně dařilo docílit snižování počtu obětí týrání, zneužívání a zanedbávání dětí a případů domácího násilí.

Anotace

Diplomová práce je zaměřena na oblast sociálně patologického jevu, jakým je týrání, sexuální zneužívání a zanedbávání dětí vlastními rodiči, případně jejich vychovateli. Je pojata z pohledu orgánu sociálně – právní ochrany dítěte, jehož pracovníci jsou, jedním z několika, a téměř nejdůležitějším článkem pro samotné dítě i jeho rodinu v celém procesu.

Jednotlivé části pojednávají v teoretické rovině o všech účastnících, tj. oběti, pachateli, rodině, právní ochraně a státních i nestátních institucích. V praktické části jsou vyhodnoceny kazuistiky případů a narativní rozhovory ve vztahu k příčině, spouštěčům vzniku násilí.

Klíčová slova

domácí násilí, syndrom CAN, týrání, zneužívání, zanedbávání, rodina, prostředí, výchova, orgán sociálně-právní ochrany dětí, případové kazuistiky.

Annotation

Thesis is focused on the socio-pathological phenomena, such as bullying, sexual abuse and child neglect their own parents or their guardians. It has been designed from the perspective of the social - legal protection of the child, the staff are one of the few and almost most important article for the child and his family throughout the process. Individual sections discuss the theoretical level of all participants, ie, victims, perpetrators, family, legal protection and state and non-state institutions. The practical part is evaluated case histories of cases and narrative interviews in relation to the cause, triggers of violence.

Keywords

Domestic violence, CAN syndrome, torture, abuse, neglect, family, environment, education, social institution and legal protection of children, case case histories.

Seznam použité literatury

- 1) Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR
- 2) Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
- 3) Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
- 4) Zákon č. 104/1991 Sb., Úmluva o právech dítěte
- 5) Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon
- 6) Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii ČR, v platném znění
- 7) Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění

- 8) BAKOŠOVÁ, Z. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. Vydání 3. Bratislava. Public promotion, 2008, 249 s. ISBN 978-80-969944-0-3.
- 9) CONWAYOVÁ, H., L. *Domáci násilí*. Vydání 1. Praha: Albatros, 2007, 159 s. ISBN 978-80-00-01550-7.
- 10) DUNOVSKÝ, J., DYTRYCH, Z., MATĚJČEK, Z. a kol. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Vydání 1. Praha: Grada Publishing, 1995, 248 s. ISBN 80-7169-192-5.
- 11) GJURIČOVÁ, Š., KOROURKOVÁ, J., KOUTEK, J. *Podoby násilí v rodině*. Vydání 1. Praha: Vyšehrad, 2000, 104 s. ISBN 80-7021-416-3.
- 12) KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. *Člověk - prostředí - výchova*. K otázkám sociální pedagogiky. Vydání 1. Brno: Paido, 2001, 199 s. ISBN 80-7315-004-2.
- 13) MATOUŠEK O., *Slovník sociální práce*. Vydání 1. Praha: Portál, 2003, 288 s. ISBN 80-7178-549-0.
- 14) MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi*. Vydání 1. Praha: Portál, 2005, 352 s. ISBN 80-7367-002-X.
- 15) MUFSONOVÁ, S., KRANZOVÁ, R. *O týrání a zneužívání*. (Přel. Hauserová, E.) Vydání 1. Praha: NLN, 1996, 133 s. ISBN 80-7106-194-8.
- 16) VANÍČKOVÁ, E., PROVAZNÍK, K. et. al. *Sexuální násilí na dětech*. Vydání 1. Praha: Portál, 1999, 120 s. ISBN 80-7178-286-6.
- 17) WEISS, P. a kol. *Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti*. Vydání 1. Praha: Grada Publishing, 2000, 212 s. ISBN 80-7169-795-8.

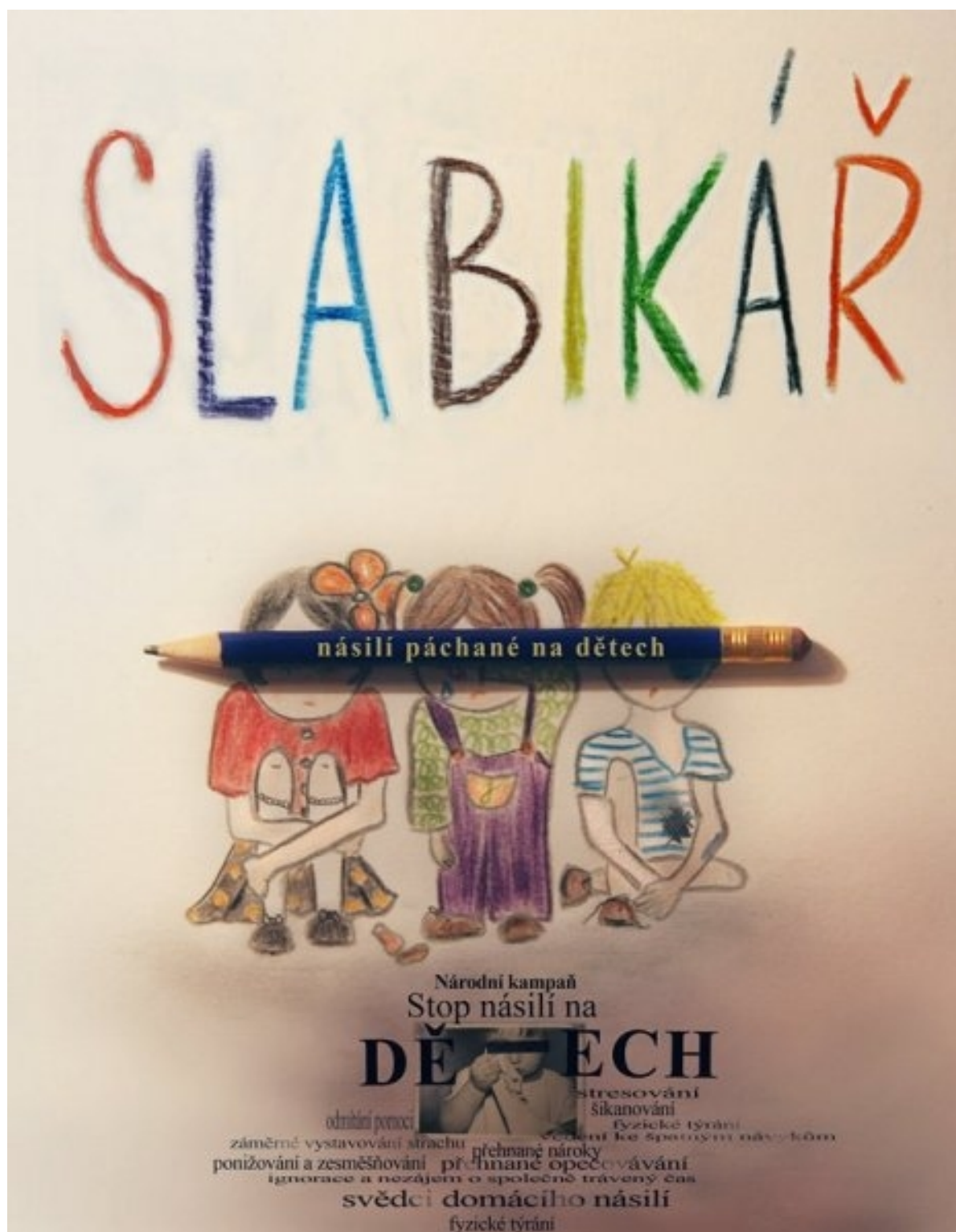
- 18) WEISS, P. a kol. *Sexuální zneužívání dětí*. Vydání 1. Praha: Grada Publishing, 2005, 264 s. ISBN 80-247-0929-5.
- 19) OSPOD MÚ Břeclav: *Případové kazuistiky*
- 20) Domov svaté Agáty Břeclav: *Případové kazuistiky*
- 21) www.mpsv.cz
- 22) www.mvcr.cz
- 23) www.nasedite.cz
- 24) www.policie.cz
- 25) www.stopnasilinadetech.cz

Seznam příloh

- Příloha č. 1 Projekt „Stop násilí na dětech“ – „Slabikář pro děti i dospělé“
- Příloha č. 2 Nový informační systém v Břeclavi – „Jak na problémové děti“
- Příloha č. 3 První seminář „Pozitivní rodičovství“ Nadace Naše dítě
- Příloha č. 4 SPPONDEA - leták Krizového centra

Příloha č. 1 (obr. 1 – 4), zdroj: www.stopnasilinadetch.cz, staženo 22.2.2010

Obr.1.

Obr. 2.

Vařila máma kašičku,
na zeleném rendlíčku.
Tomu dala, tomu málo,
na Pepu se nedostalo.

A jak budou na dětství vzpomínat Vaše děti?

Slabikář jejich života píšete Vy.

šikanování / ignorace a nezáměr o společný čas / přehnané opečování / sexuální zneužívání /
/ odmítání pomoci / ponižování / přehnané nároky / fyzické týrání a podvýživa / svědci domácího násilí
/ záměrné vystavování strachu / vedení ke špatným návykům / využívání dětí pro manipulaci a vydírání /...

Obr. 3.

Cvičení s mámou: opakujte!

Táta je: Nuda
Nula
Notor
Na nic

A jak budou na dětství vzpomínat Vaše děti?

Slabikář jejich života píšete Vy.

šikanování / ignorace a nezáměr / přehnané opečování / sexuální zneužívání / odmítání pomoci / ponižování / přehnané nároky / fyzické týrání / svědci domácího násilí / záměrné vystavování strachu a stresu a stresu / vedení ke špatným návykům / využívání dětí pro manipulaci a vydírání /...

Obr. 4.

Když se budu špatně učit,
strašidla mě přijdou zmučit.
Když pozlobím maminku,
na krku mám jezinku.
Táta svolá divé saně,
vykupuju všechny zbraně.

A jak budou na dětství vzpomínat Vaše děti?
Slabikář jejich života píšete Vy.

Šikanování / ignorace a nezáměr o společný čas / přehnané opečování / sexuální zneužívání / odmítání pomoci / ponižování / přehnané nároky / fyzické týrání / svědci domácího násilí / vedení ke špatným návykům / **záměrné vystavování strachu** / využívání dětí pro manipulaci a vydírání /...

V Břeclavi vědí, jak na problémové děti. Díky novému informačnímu systému

V Břeclavi vědí, jak na problémové děti. Díky novému informačnímu systému

Policisté přistihnou dítě, jak krade v obchodě. Strážníci zase, jak se toulá po nocích. A lékař zjistí, že má na těle nehezke modřiny. Pokud si to tito tři vzájemně neřeknou, je téměř nulová šance zjistit, zda dítě není týrané nebo zda se nezapletlo do party kriminálních.

V Břeclavi se proto chtějí zapojit do unikátního systému, v němž si pomocí počítačové sítě budou předávat informace všechny instituce, které pracují s ohroženými dětmi.

Projekt se jmenuje "**Systém včasné intervence**". A má pomoci včas odhalit oběti kriminality, ale i dětské pachatele trestných činů.

Jak má fungovat? Lékař, který je do systému zapojený, zjistí na běžné preventivní prohlídce desetiletého dítěte podlitiny. Vše zapíše do počítačového programu, který je připojen na síť Systému včasné intervence. Systém bude hlídat, na které dítě se zaměřit. O několik dní později přistihnou policisté tohoto školáka při pokuřování s partou vrstevníků. I oni svou poznámku zapíší do programu. Pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dětí pak mohou ze systému jednoduše vyčíst, na které dítě se zaměřit.

"Na základě těchto údajů mohou provést šetření v rodině dítěte. A v případě, že zjistí zanedbání výchovy, mohou nařídit sankce," tvrdí Dagmar Gasnářková z odboru sociálních věcí breclavské radnice. Výsledkem pak může být nařízení speciálního dohledu nad rodinou, policejní namátkové kontroly a v nejzazším případě i odebrání dítěte rodičům.

V Břeclavi se mají k systému připojit pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dětí, policie, soudů, státních zastupitelství, probační a mediační služby nebo škol, lékaři i neziskové organizace.

Dětská kriminalita stále roste. Pomoci má hlavně dětem, které se opakovaně dostávají do křížku se zákonem. Díky včasné práci s nimi i jejich rodinami je podle přestav ministerstva vnitra větší šance, že se děti samy vzdají kriminální kariéry. Těch, kteří k ní mají dobře našlápnuto, totiž není v Břeclavi málo.

"Dětská kriminalita je na vzestupu celorepublikově. Nemyslím, že by Břeclav byla tolik výjimečná. Ovšem průměr ve statistikách dětské kriminality je tak vysoký, že je nezbytné se tímto problémem zabývat," tvrdí starosta Břeclavi Dymo Piškula. Podle něj celý problém souvisí i s výraznou romskou dětskou kriminalitou, zejména s vandalstvím či drobnými krádežemi v supermarketech. Nový systém je podle něj aspoň malý krůček kupředu, aby se těmito delikty předcházelo.

Projekt z osmdesáti procent zaplatí ministerstvo vnitra. V Břeclavi má začít plně fungovat zhruba za rok. Na jihu Moravy je naprostou novinkou, v rámci celé České republiky se do něj ale zapojilo už sedmnáct měst. Ministerstvo vnitra právě teď analyzuje, s jakým úspěchem.

Kontroly dětí by se postupně měly sjednotit. Záměrem ministerstva je, aby se systém postupně rozšířil do co nejvíce míst republiky. Aby jednotlivé instituce mohly spolupracovat i meziregionálně. Systém péče o rizikové a ohrožené děti je totiž v celé republice roztráštěný a efektivita práce s těmito dětmi jde strmě dolů.

"Ovšem záleží především na vůli měst i partnerských subjektů řešit problematiku rizikových a ohrožených dětí," podotkla Hana Malá z ministerstva vnitra. Ministerstvo je na tento finančně náročný projekt ochotno uvolnit značnou část svých prostředků. U každého žadatele však pečlivě ověřuje, nakolik je jeho zájem problémem řešit skutečně vážný. A to jak mezi řadovými, tak mezi vedoucími pracovníky jednotlivých institucí.

Systém včasné intervence není v Břeclavi prvním opatřením v boji s dětskou kriminalitou. Rodičům dětí, kteří chodí za školu a dopouštějí se různých deliktů, radnice odebírá část sociálních dávek. U několika rodin už také navrhla ústavní výchovu.

"Bohužel máme ty zkušenosti, že se nám z ústavní výchovy vrátí ještě větší grázlící, než jací tam odešli," říká bez servítek břeclavský starosta Dymo Piškula. Mnohem větší efekt, podle něj, má vyplácení části sociálních dávek formou poukázek na potraviny.¹

¹ Zdroj: www.idnes.cz, staženo 20.2.2010

Příloha č. 2b

Seznam podpořených projektů Městského programu prevence kriminality na rok 2009²

Jihomoravský kraj

Město dotace	Projekt	Návrh
Brno 000	Dovybavení krizových a poradenských zařízení	77
Brno 000	Dovybavení nízkoprahových zařízení ve městě Brně	358
Brno 000	Centrum dialogu prevence	30
Brno 000	Dovybavení DROMu	35
Brno 000	Vybavení dětského hřiště Strž	105
Brno 000	Senior akademie IV.	85
Brno 000	ONI III.	50
Brno 000	Bezpečná lokalita - Bezpečné bydlení I. Etapa	60
Brno 000	Implementace informačního systému SVI	40
Celkem		
	840 000	
Znojmo 000	Rozšíření městského kamerového dohlížecího systému	340
Celkem	340 000	
Břeclav 000	Systém včasné intervence – investice	850
Břeclav 000	Systém včasné intervence - neinvestice	205
Celkem		1
	055 000	
Hodonín 000	Krok za krokem	155
Hodonín 000	Nízkoprahové denní centrum - rozšíření provozní doby v zimn.období	56
Hodonín 000	Pohodová odpoledne na Centru prevence	41
Hodonín 000	Bezpečné stáří našich seniorů	32
Celkem		
	284 000	
Kraj celkem		2 519 000

² Zdroj: www.mvcr.cz, staženo 10.3.2010

Příloha č. 3

První seminář Pozitivní rodičovství sklidil od účastníků výborné hodnocení

23.1.2010

S kladným ohlasem se setkal první seminář Pozitivní rodičovství pořádaný Nadací Naše dítě v rámci její stejnojmenné kampaně zaměřené na výchovu dětí a zlepšení vztahů v rodinách.

Již začátkem měsíce musela nadace nově přihlášené zájemce odkazovat na druhý, březnový seminář, jelikož kapacita lednového byla zcela naplněna. První celodenní setkání odborné i laické veřejnosti se uskutečnilo 21. ledna 2010 v prostorách Justiční akademie v Praze. Na 140 účastníků kurzu shlédlo přednášky dětských psychologů a dalších odborníků. Problematiku pozitivního rodičovství v kontextu postmoderní doby vysvětlila PhDr. Eva Labusová. Předseda Českomoravské psychologické společnosti, garant prvního semináře, PhDr. Jaroslav Šturma hovořil o vlivu těhotenství, porodu, novorozeneckého období a raného věku na duševní zdraví člověka. Přiblížil význam rodinného prostředí pro novorozence a batolata. Dále se ve své přednášce zabýval tématem obnovy lásky v rodině a krátce také terapií pevným objetím dle Jiřiny Prekopové.

Přínosem pro zúčastněné byla přednáška Mgr. Ing. Marie Novákové týkající se rodičovství, jako cesty k osobnímu vývoji. Lektorka kromě jiného také předala praktické tipy na to, jak udržet živé a vřelé vztahy, jak si poradit s výchovou a jaké možnosti mají rodiče, když chtějí skloubit osobní a profesní zájmy.

Účastníky zaujala také přednáška PhDr. Simony Hoskovcové, Ph.D. zaměřená na užítí odměn a trestů ve výchově, lektorka přiblížila jejich následky na dětskou psychiku i na vztahy mezi rodiči a dětmi. Hovořila o nutnosti vést dítě k odpovědnosti za vlastní chování.

Partnerské vztahy nemají v současné době velkou pevnost a snadno se rozpadají. Rodičovství je však dlouhodobý závazek, ve kterém nejde pouze o partnerství, ale také o životy dětí. První seminář Nadace Naše dítě se zabýval také rozvody a jejich dopadem na děti. K problematice vystoupil Mgr. Jeroným Klimeš, Ph.D., který upozornil na to, že dítě má právo, aby nebylo při rozvodu rodičů zbytečně týráno a aby je jeden z rodičů nezneužíval jako nástroj, jak ještě víc ublížit druhému rodiči.

„Zájem široké veřejnosti o pozitivní rodičovství nás mile překvapil a jsme rádi, že rodiče mají zájem pracovat na svých rodinných vztazích. První seminář nám dodal sílu v této cestě pokračovat a připravujeme další semináře, které zahrnou i další témata, se kterými se matky a otcové při svém rodičovském poslání potýkají,“ řekla ředitelka Nadace Naše dítě Ing. Zuzana Baudyšová.

Druhý seminář Pozitivní rodičovství se uskuteční v březnu 2010. Podrobné informace včetně přesného termínu, přihlášky, programu a dalších budou k dispozici v nejbližší době na stránkách pořadatele, tedy Nadace Naše dítě.

Sledujte Co je Pozitivní rodičovství?

Pozitivní rodičovství znamená, že rodiče dětem poskytují bezpodmínečnou lásku, bezpečí a podporu, tráví s nimi dostatek času a naslouchají jim. Zároveň stanovují jasné hranice a na špatné chování dítěte reagují vysvětlováním, resp. pokud je to nevyhnutelné, nenásilnou vhodnou formou trestu. Předcházejí tak psychickým či fyzickým trestům, které se snadno mění v týrání s poškozujícími následky. Pozitivním rodičovstvím se rozumí chování rodičů založené na nejlepším zájmu dítěte, které je výchovné, posilující a nenásilné, poskytuje uznání a vedení včetně stanovení mezí umožňujících plný rozvoj dítěte.

Prvního semináře se zúčastnilo na 140 zájemců.

Přednáška PhDr. Jaroslava Šturmy.

Příloha č. 4

<p>SPONDEA pří ČČK Brno, o.p.s.</p> <p>Krizové centrum pro děti a mládež Intervenční centrum pro osoby ohrožené domácím násilím</p> <hr/> <p>TELEFONICKÁ KRIZOVÁ POMOC</p> <p>Posláním služby telefonická krizová pomoc Krizového centra Spondea je poskytnout okamžitou pomoc a podporu dětem, mládeži a mladým lidem do 26ti let v obtížných životních situacích, které nejsou schopni řešit vlastními silami, a to prostřednictvím telefonu, chatu nebo emailu. Cílem je zklidnění klienta vedoucí k jeho zorientování se ve stávající situaci.</p> <p>NAŠE CÍLE</p> <ul style="list-style-type: none">• okamžitá podpora a zklidnění klienta v dané situaci• zorientování se klienta v pro něj naléhavé situaci• překonání krizového stavu klientem• účinné řešení problému klientem <p>KOMU POSKYTUJEME SLUŽBU</p> <p>Službu nabízíme dětem, mládeži a studentům do 26 let věku, kteří se dostali do nepříznivé sociální situace, kterou nejsou schopni sami řešit, a jejich zákonným zástupcům, případně osobám blízkým.</p> <p>Jedná se především o naléhavou krizi v osobním životě způsobenou vztahovými, rodinnými, sociálními či školními problémy, dále neprospekchem, týráním, zneužíváním, situacemi po prožití jednorázového traumatu, krizi způsobenou poruchami příjmu potravy, sebepoškozováním, domácím násilím, šikanou.</p> <p>SPONDEA pří ČČK Brno, o.p.s.</p>	<p>SPONDEA pří ČČK Brno, o.p.s.</p> <p>Krizové centrum pro děti a mládež Intervenční centrum pro osoby ohrožené domácím násilím</p> <hr/> <p>INTERVENČNÍ CENTRUM</p> <p>Posláním Intervenčního centra Spondea je poskytování odborné pomoci a podpory ambulantní, terénní i pobytovou formou osobám, které se pod vlivem domácího násilí dostaly do sociálně nepříznivé situace, s cílem získat dovednosti tuto situaci řešit vlastními silami. Intervenční centrum Spondea dále organizuje spolupráci institucí a odborníků řešících problematiku domácího násilí v Jihomoravském kraji a zajišťuje informovanost mezi jednotlivými intervenčními centry ostatních krajů.</p> <p>NAŠE CÍLE</p> <ul style="list-style-type: none">• zklidnění klienta v pro něj nepříznivé situaci• směřování klienta k zajištění vlastního bezpečí• zmobilizování vlastní aktivity klienta tak, aby byl schopen vlastními silami realizovat další kroky vedoucí k životu bez násilí• zajištění spolupráce mezi poskytovateli jiných sociálních služeb v rámci řešení problematiky domácího násilí <p>KOMU POSKYTUJEME SLUŽBU</p> <p>Službu nabízíme všem osobám bez rozdílu věku a pohlaví. Jedná se o osoby, které se dostaly do nepříznivé sociální situace vlivem domácího násilí. Jsou to osoby ohrožené, nebo již vystavené psychickému, fyzickému, sexuálnímu či ekonomickému domácímu násilí ve všech stádiích, dále osoby jim blízké, nebo svědky domácího násilí. Cílovou skupinou nejsou násilné osoby.</p> <p>SPONDEA pří ČČK Brno, o.p.s.</p>	<p>SPONDEA pří ČČK Brno, o.p.s.</p> <p>Krizové centrum pro děti a mládež</p> <p>Intervenční centrum pro osoby ohrožené domácím násilím</p>
--	--	---